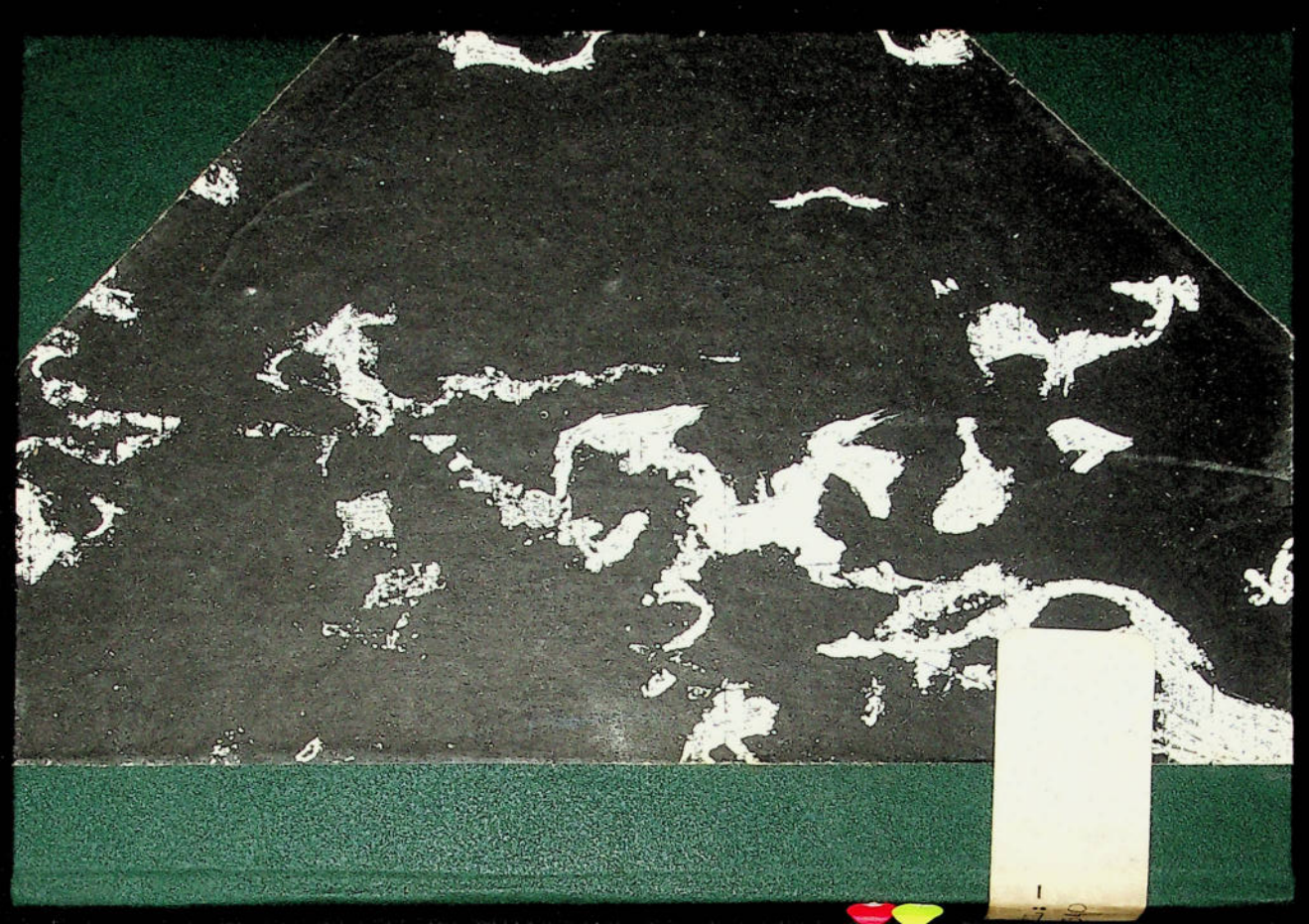

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

304,960

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XL 340
0010-66680660
0112537867

AFSCHEIDSGROETEN

AAN

KINDEREN, VRIENDEN EN BEKENDEN

VAN

E. FRANCIS.

Voor rekening van den Schrijver.

NIET IN DEN HANDEL.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.

GEDRUKT BIJ H. P. DE SWART EN ZOON
te 's Gravenhage.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Reeds heeft de aarde 80 malen hare wenteling om de zon volbracht, sedert ik het eerste daglicht aanschouwde, en door deze tijdruimte de poort genaderd zijnde om den verschuldigden tol te betalen aan de natuur, zoo zij het mij vergund, alvorens die poort integaan, mijn dierbare nakomelingen onder het toerapen van mijn laatst vaarwel, dit boekdeeltje, bevattende eenige épisoden uit mijn openbaar leven, optedragen.

Ik gevoel al het moeielijke van over zichzelven te spreken; maar hem die gedurende 48 jaren, worstelende met voor- en tegenspoed, openbare betrekking heeft bekleed, zal het wel geoorloofd zijn de kieschheid ten offer te brengen aan een rechtmatig besef van eigenwaarde.

Het kan toch geen eigenwaan genoemd worden, wanneer iemand, bij het verlaten van deze wereld, aan magen en vrienden rekenschap geeft van den afgelegden loopbaan, ja, zelfs bij miskenning en verguizingen datgene in de schaal der publieke beoordeeling legt, hetwelk, hoe gering dan ook geacht, toch niet zonder waarde is en verdient gewogen te worden.

Ofschoon ik niet boog op het verledene, dat ras in het vergeetboek geraakt wanneer de omstandigheden veranderen, of haar tijdelijk nut geen behoefte van den dag meer is, mag ik toch met streelende voldoening een blik werpen op de door mij afgelegde loopbaan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ieder tijdperk daarvan, gelijk blijken zal uit de hierbij gevoegde bijlage n° 1, pag. 60, zoo rijk aan verschillende wederwaardigheden, gebeurtenissen en ontmoetingen, levert mij het bewustzijn van in mijnen werkkring, die zoo veel omvatte en zoo veel uiteenloopende dienstverrichtingen medebracht, mijn plicht te hebben volbracht, en ik dank de Voorzienigheid, dat Zij mij zielskracht genoeg heeft geschonken, om, zonder het hoofd te buigen voor het onrecht of eene hand te kussen die mij geslagen had, in dit bewustzijn eene wezenlijke belooning te vinden, die rust en tevredenheid in het hart deed heerschen.

Ik heb steeds het beginsel gehuldigd, dat een staatsdienaar geen hoogere waarde aan zijn werkkring mocht hechten dan die, voortspruitende uit het zoet gevoel der plichtsbetrachting; maar tevens vertrouwde ik, dat veeljarige goede en getrouwe diensten hem de sympathie der natie, die hij gediend heeft, waardig zoude maken, om, na eervol volbrachten diensttijd, met eenige welwillendheid te worden bejegend.

Ik betreur mijne teleurstelling in deze verwachting, want toen de ouderdom mij minder nuttig maakte, moest ik de treurige ondervinding beleven, dat vele staatslieden, met mijn loopbaan bekend, in stede van mij met verdiende onderscheiding te behandelen, zich nauwelijks verwaardigden mij de gewone burgerlijke beleefdheid te bewijzen.

De kieschheid verbiedt mij namen te noemen en hierover niet verder willende uitweiden, zal ik de door mij ondervondene miskenning voor rekening laten van hen, die zoozeer misbruik van hunne positie maakten. Met de meeste nadruk blijf ik echter zeggen, dat desniettegenstaande mijne liefde en geheelheid voor Nederland en zijn Koning onverflauwd en bestendig blijven bestaan, daar noch de natie noch de Koning de bijzondere neigingen der staatsdienaren kunnen beheerschen, om aan een ieder recht en rechtvaardigheid te verzekeren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wat staat nu van dezen miskenden ouden dienaar bekend?

1° Een brief, gedagteekend 28 Januari 1825, van den Gouverneur-Generaal Baron van der Capellen, die den adeldom van zijne geboorte niet noodig had om Edel genoemd te worden, zeggende:

„Ik geef u gaarne de verzekering, dat ik steeds veel „belang in u zal blijven stellen. Uwe goede en getrouwe „diensten, bij zoovele gelegenheden bewezen, doen mij „bijzonder wenschen dat het u wel moge gaan.

„Ik neem gaarne deze gelegenheid waar om schriftelijk „te herhalen hetgeen ik meermalen gezegd heb, dat ik u „altijd en in alle omstandigheden, zelfs met opoffering „uwer gezondheid en met gevaar van uw leven, bereid „heb gevonden het Gouvernement te dienen, waar uwe „diensten gevorderd werden. Enz."

Zie verder pag. 28 van bijlage n° 1.

2° Een zorgwekkende opstand der bevolking in het oostelijk gedeelte van Java, die vijf jaren heeft geduurd en het Nederlandsch gezag bedreigde, had al de beschikbare militaire macht naar het tooneel des oorlogs gevoerd, zoodat de hoofdplaats Batavia door de schutterij werd bewaakt.

Onder deze omstandigheden werd ook in 1826 de rust verstoord in het westelijk gedeelte van het eiland, meer bepaaldelijk in de residentie Bantam, alwaar ik als assistent-Resident diende.

Zekere Tomongong Mohamad verwekte een opstand in het westelijk gedeelte der residentie, terwijl het oostelijk gedeelte met meer ernst bedreigd werd door een beruchte muiteling, Maas Djakaria genaamd.

Op militaire hulp was in die dagen niet te rekenen.

Gelukkig was het grootste gedeelte der bevolking ons trouw gebleven; met hare hulp en medewerking is het mij

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dan ook gelukt met levensgevaar en afmattende vermoeienissen de gewenschte rust te herstellen door de onderwerping en verbanning van Tomongong Mohamad en de dood van Maas Djakaria, die bij eene ontmoeting zich niet levend wilde overgeven.

Deze verrichtingen worden bevestigd in eene missive van den 6den April 1826, nº 64, van den Resident van Bantam, luidende als volgt:

„Het heeft Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal „behaagd, bij Hoogstdeszelfs missive van den 5den April, „nº 18, mij, op de door mij successivelijk ingezondene „rapporten ten aanzien der onlusten, met Hoogstdeszelfs „antwoord te vereeren, en mij tevens optedragen aan UEd. „wegens uw gedrag in deze zaak, Hoogstdeszelfs tevreden„heid kenbaar te maken."

De Resident van Bantam,
(w. g.) DE MELVERDA.

Eene verdere vermelding mijner verrichtingen ten deze, vindt men ook van Regeeringswege in de Javasche Courant van 1827, nº 127, alwaar gezegd wordt: „de assistent„Resident Francis heeft groote diensten bewezen gedurende „de opschudding door Maas Djakaria verwekt."

Zie verder bijlage nº 1, pag. 29-37.

Nauwelijks was het gevaar van gemelden opstand geweken, of ik werd bij besluit van den Luitenant Gouverneur Generaal van den 11den Januari 1828, nº 2, andermaal opgeroepen naar de Lampongs te gaan om de aldaar uitgebroken onlusten te dempen.

Mijne instructie daartoe luidde in substantie als volgt:

„Het hoofddoel der zending zal zijn om te onderzoeken „naar de oorzaken, welke aanleiding gaven tot de onlangs

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„aldaar ontstane onlusten, en alle gepaste middelen in het „werk stellen tot bevestiging der rust en tevredenheid.

„Hij zal bijzonder in het oog houden, dat thans over „geen militaire macht van Java meerder beschikt kan worden.

„Aan zijn trouw beleid en ijver voor de dierbare belangen „van den Lande is datgene overgelaten, hetgeen in deze „instructie niet voorzien moge zijn. Enz."

De Resident van Bantam,

T. H. SMULDERS.

Zie verder pag. 40, bijlage n° 1.

In de Lampongs aangekomen, bespeurde ik spoedig, dat de medegegeven macht, bestaande uit 20 infanteristen onder Luitenant Clignet en een oorlogsschoener onder den Luitenant ter zee Jordaan, ontoereikende waren om met eenige hoop op goed gevolg tegen den hoofdmuiteling te ageren. Ik besloot derhalve het doel mijner zending door beleid te bereiken. Ik verklaarde de bestaande vijandelijkheden aan misverstand te moeten toeschrijven en vaardigde eene proclamatie uit, waarbij eene algemeene amnestie werd verleend; hierdoor alle oneenigheden als opgehouden beschouwende, begaf ik mij in persoon ongewapend en slechts door twee inlanders van mijn gevolg vergezeld, naar de verblijfplaats van den hoofdrustverstoorder, die, vooraf gewaarschuwd zijnde, mij te gemoet kwam en zich gemakkelijk liet overreden tot zijn plicht terug te keeren en het wettig gezag behoorlijk te gehoorzamen.

De mij opgedragen last ten deze volbracht hebbende, keerde ik naar Bantam terug; maar mijne verrichtingen, geld, noch menschenlevens gekost hebbende, maakten weinig éclat en hebben slechts de goedkeuring van de Regeering weggedragen bij het volgende schrijven:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„In naam des Konings.

„De Commissaris-Generaal over Nederlandsch-Indië,

„Gelezen eene missive van den Resident van Bantam, dd. „21 Juli ll., L^a A. enz. daarbij inzendende, afschrift van „het hem ingediend rapport van den assistent-Resident „Francis, omtrent den afloop der commissie hem wegens „de Lampongsche Provinciën opgedragen;

„Heeft goedgevonden en verstaan:

„1° Enz.

„10° Al de verrichtingen van den gecommitteerden Francis „in deze goedtekeuren en hem deswege de volle tevreden- „heid van den Commissaris-Generaal kennelijk te maken. Enz."

Buitenzorg, 16 Augustus 1828. (w. g.) DU BUS.

Zie verder pag. 42, bijlage n° 1.

Mocht de genoemde verrichting eene gunstige beoordeeling ten deel vallen, dan zal voorzeker eene ruimere waarde worden toegekend aan de beëindiging van een zevenjarigen oorlog met de Chinezen op de westkust van Borneo.

De Chinezen van Montrado waren sedert eenige jaren in openlijk verzet tegen het Nederlandsch gezag en hun euvelmoed klom zóóver, dat de plaatselijke autoriteit zich verplicht achtte eene deputatie naar Batavia aftevaardigen en eene aanvrage te doen om 600 man troepen, onder mededeeling tevens, dat bij gemis van die macht 's Lands gezag ter westkust van Borneo als verloren moest worden beschouwd.

Nauwelijks van een zeer afmattende zending als Gouvernements-Commissaris van Timor te Batavia aangekomen, werd ik andermaal opgeroepen om zonder militaire macht, die op dat oogenblik wegens de onlusten op Sumatra niet gemist konde worden, onmiddelijk naar Borneo te vertrekken

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ten einde het voorspelde onheil te verhoeden, blijkens het volgende Regeeringsbesluit:

Buitenzorg, den 20sten Juni 1832, n° 2.

„Gelezen de missive van den Resident der westkust van „Borneo, dd. 2 Mei jl., n° 14, bevattende een uitvoerig „verslag van den steeds toenemenden euvelmoed der Chinezen „van Montrado en het betoog van de noodzakelijkheid tot „het zenden eener militaire expeditie naar genoemde kust, „ter ondersteuning der vereenigde pogingen van de Sultans „van Sambas en Pontianak, om de bedoelde Chinezen tot „een volkomen onderwerping te dwingen. Enz.

„Is na deliberatie goedgevonden en verstaan:

„1° Den ambtenaar Francis te committeeren, om als „Commissaris van het Gouvernement, het gezag ter west- „kust van Borneo overtenemen, met inachtneming der „bevelen, zoowel in deze instructie vermeld, als die welke „hem nader zullen worden gegeven.

„4° Aan gemelden Commissaris te kennen te geven, dat „hij zoo mogelijk den vrede met de Chinezen ter westkust „van Borneo op billijke voorwaarden moet trachten te „herstellen en dat hij, zoo noodig, ter bereiking van dat „oogmerk, zich voor gemachtigd kan houden om den handel „der Chinezen ter westkust van Borneo geheel aftesnijden, „zoowel met Singkapoera als met China en mitsdien om „alle toevoer van noodwendigheden aan de Chinezen te „beletten.

„5° Gemelde Commissaris verder te machtigen, om, be- „halve over de militaire macht reeds te Pontianak en „Sambas voorhanden, maandelijks te beschikken over een „som van *f* 1500 tot oprichting van een korps, bestaande „uit ingezetenen van evengemelde plaatsen en voor zooveel „noodig in den wapenhandel te doen oefenen door manschappen „uit de bezetting aldaar.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„6° Te bepalen dat een getal van drie honderd geweren „benevens twaalf ijzeren kanonnen à 6 pd., voorzien van „de noodige amunitie naar de westkust van Borneo te „zijner beschikking zullen worden verzonden.

„7° Gemelde Commissaris te machtigen, om, behalve de „beschikking over de ter kuste gestationeerde koloniale „schoener, zes kruis-prauwen in dienst te stellen.

„8° Aan gemelde Commissaris te kennen te geven, dat „hij met deze middelen de monding der rivier, hetzij door „middel van blokhuizen of van doelmatige maatregelen, zal „moeten bezetten en geen wankangs of andere Chinesche „vaartuigen, noch in de rivieren, noch op Pontianak of „Sambas zelve zal toelaten en die, welke er aanwezig mochten „zijn, onder embargo stellen, zullende hij al verder de meest „gepaste maatregelen moeten beramen, om Sambas en Pon- „tianak in staat van verdediging te brengen, zoo door het „aanleggen van goede blokhuizen, als door de verwoesting der „wegen die in de binnenlanden derwaarts leiden en hij „zich, indien het tengevolge van deze maatregelen mogelijk „bevonden wordt, de Chinezen tot een billijk accoord te „brengen, voor gemachtigd houden daartoe al of niet „overtegaan, inachtnemende dat daarbij billijke inkomende „en uitgaande rechten moeten worden bedongen, zonder „van de Chinezen te genereuse concessiën te verlangen. Enz."

De adjunct-Secretaris der Indische Regeering,
(w. g.) VAN OLPEN.

Zie verder pag. 46-51 van bijlage 1. *)

Er behoort mijns inziens groote mate van vertrouwen op een landsdienaar bij de Regeering aanwezig te zijn, om hem

*) Dit is een ander werk dan een afgevaardigde naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zenden, om met de woorden *voor* of *tegen* het *to be or not to be* te bepalen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

buiten alle contrôle met eene zending als de bovenvermelde te belasten, waarbij veel menschenbloed kon worden vergoten en millioenen schatten verspild.

Schoone gelegenheid voorwaar om roem en rijkdom te behalen.

Ik behoefde slechts de letter op te volgen van de mij gegeven bevelen, om onder voorwendsel van den euvelmoed der Chinezen te willen tuchtigen, kostbare expeditiën uit te rusten, fortificatiën aan te leggen, oorlogsvaartuigen aan te koopen en uit te rusten, en een gewapende macht samen te stellen, om met deze middelen en de aanwezige militaire macht, eenige landstreken te verwoesten, tal van Chinezen te dooden, onze soldaten en manschappen aan gevaren en moeielijkheden bloot te stellen, het land op groote kosten te jagen en het Gouvernement veel bezorgdheid te baren. Dit ware de weg om mij erkenning van groote verdiensten en roem voor mijne handelingen te verzekeren; daardoor had ik mij een onsterfelijken naam in de geschiedenis van Nederlandsch-Indië bezorgd. Maar de Regeering kende haar vaak beproefden dienaar en wist vooraf, dat hij getrouw aan eed en plicht, zich door geen andere beweegredenen zoude laten leiden, dan die hij zou kunnen verantwoorden voor God, zichzelven en zijne medemenschen. Zij heeft zich dan ook niet bedrogen in haar vertrouwen.

Belast met deze moeielijke zending begaf ik mij naar de westkust van Borneo en na een plaatselijk onderzoek van den staat der zaken aldaar, waaruit mij overtuigend bleek, dat de onderwerping der vijandelijke Chinezen op den mij voorgeschreven voet veel bloed en groote geldelijke opoffe-ringen aan den Staat zoude kosten, besloot ik niet dan na alle andere middelen te vergeefs aangewend te hebben, hiertoe overtegaan.

Ik trachtte mijn oogmerk te bereiken langs denzelfden weg, waardoor het mij gelukt was de onlusten in de Lampongs

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te dempen en na mij, door middel van vertrouwbare zendelingen en briefwisseling, zooveel mogelijk verzekerd te leven van een goede ontvangst door de vijandelijke hoofden der Chinezen, stelde ik mijne persoonlijke veiligheid in gevaar, stapte op het vijandelijk gebied en begaf mij ongewapend en zonder machtsvertoon naar de vijandelijke hoofdplaats te Montrado.

Het door mij in de Chinezen gestelde vertrouwen werd ruim beloond door hunne eerbiedige en welwillende ontvangst en het gelukte mij dan ook spoedig door minzaamheid, welwillendheid, strikte rechtvaardigheid, eerbied voor godsdienstige en maatschappelijke instellingen hun vertrouwen te winnen, ja zelfs hunne genegenheid, waartoe het strooien van eenige guldens onder de schooljeugd, hetgeen ik een enkele keer deed, verwonderlijk medewerkte. Zoo mocht ik er in slagen de zoolang bestaande vijandschap te doen ophouden, de eerbied voor het Nederlandsch wettig gezag onder de geheele Chineesche bevolking ter westkust van Borneo te herstellen en het volk terugtebrengen tot de gehoorzaamheid aan alle bevelen van het Gouvernement.

Slechts twee maanden tijd waren noodig tot het voltooien van dit werk, waardoor aan al de eischen van het Gouvernement werd voldaan, zonder geldelijke opofferingen of een enkel geweerschot, terwijl ook de Chinezen bij afzonderlijken brief aan den Gouverneur-Generaal hun dank en erkentelijkheid betuigden voor de geschonken genade.

De geheele zending aldus zonder beweging eenvoudig afgeloopen zijnde, maakte natuurlijk geen éclat, maar al mijne verrichtingen werden goedgekeurd bij het volgende besluit der Regeering:

Buitenzorg, den 18den Februari 1833, n° 39.

Na voorafgaande rondlezing is ter tafel gebracht het rapport van den Commissaris van Borneo's westkust Francis, gedagteekend den 12den October 1832, houdende in substantie

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verslag van zijne bevinding en verrichtingen in de uitvoering van den hem gegeven bevelen, omschreven in de resolutiën van den 20sten Juni en 12den Juli ll., nos 31 en 32, en bevattende eene beschrijving van Borneo's westkust, met aanwijzing van de gesteldheid van land en volk aldaar, alsmede eenige opheldering nopens de werking der onderscheidene takken van bestuur en het finantie- en defensiewezen te dier kusten, enz.

Waarom hij Commissaris, thans voorstelt, om met intrekking van de onderscheidene weinig nut aanbrengende posten in de binnenlanden, 's Lands gezag op een doelmatigen voet slechts te Pontianak en te Sambas naar eisch te vestigen en voor den vervolge een stelsel van beheer ter westkust van Borneo intevoeren, ten grondslag hebbende eenen geheel vrijen en onbelemmerden handel, ten einde de bevolking in welvaart te doen ontwikkelen en eene geregelde billijke belasting, om de kosten van bestuur goed te maken.

Gelet op de resolutiën van 20 Juni ll. en 1 Juli, nos 31 en 32 enz.

Gehoord de mondelinge inlichtingen van dien ambtenaar te dien einde door den Gouverneur-Generaal in de vergadering geroepen.

En willende alsnu overgaan, om op de punten in de bovengemelde stukken voorkomende, voor zooveel noodig te beslissen.

Zoo is na deliberatie, goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk. De verrichtingen van den Commissaris voornoemd, in het algemeen goedtekeuren, zoodanig als die in de door hem aangebodene stukken voorkomen.

Ten 2-14 enz.

Accordeert met voorschreven register.

De adjunct-Secretaris der Indische Regeering,

(w. g.) VAN OLPEN.

Zie verder pag. 46-55, bijlage no 1.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hierop begaf ik mij andermaal naar Borneo's westkust om de door mij voorgestelde organisatie dier kust in te voeren en keerde daarna naar Java terug om den Commissaris-Generaal van den Bosch naar Sumatra's westkust te volgen.

Bij aankomst ter reede van Benkoelen ontving Zijne Excellentie het treurig bericht, dat het hoofd van bestuur dezer plaats, de assistent-Resident Knoerle was vermoord en dat de hoofdplaats door muitelingen omsingeld was.

Naar aanleiding van dit bericht ontving ik den volgenden last:

> Aan boord van Zr. Ms. korvet *Amphitrite*, ter reede van Benkoelen, den 15den Augustus 1833, nº 194.

De adjunct-Commissaris voor de buitenbezittingen Francis, wordt mits deze gelast zich onmiddelijk aan den wal te begeven, aldaar het bestuur uit handen van den magistraat van Benkoelen R. Bogle overtenemen en zich aan het hoofd van hetzelve te plaatsen.

De Luitenant-Generaal, Commissaris-Generaal van Nederlandsch-Indië,

(w. g.) J. VAN DEN BOSCH.

Zijne Excellentie vervolgde de reis naar Padang, ik bleef te Benkoelen achter en het gelukte mij spoedig de muitelingen tot rust te brengen, de in hunne macht gevallen ambtenaren in de binnenlanden te verlossen en de overblijfselen van het verbrande lijk van den vermoorden assistent-Resident te doen bijeenbrengen en begraven in het fort Marlborough. Den moordenaar van den assistent-Resident dood in handen gekregen hebbende, liet ik zijn lijk in een ijzeren kooi tentoonstellen. Toen de rust en orde volkomen hersteld was, vervoegde ik mij weder bij den Commissaris-Generaal te Padang en vergezelde Zijne Excellentie op zijne reizen door de binnenlanden.

Sumatra's westkust verkeerde toen in zeer moeielijke

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

omstandigheden, ten gevolge van een kort te voren uitgebroken opstand onder de bevolking, waarbij verscheidene forten in de Padangsche bovenlanden in de macht van den vijand waren geraakt en ruim 200 militairen het leven hadden verloren.

De Commissaris-Generaal nam de noodige maatregelen om den schadelijken indruk dezer gebeurtenis uittewisschen en gaf mij zijn voornemen te verstaan mij te willen belasten met het bestuur over dit gewest.

Mijne krachten ontoereikend achtende deze betrekking op mij te nemen, verzocht ik Z. E. haar aan bekwamer handen toetevertrouwen, waarop deze energieke en eerbiedwaardige landvoogd mij het volgend merkwaardig antwoord gaf:

Heer!

„De Koning heeft mij naar Oost-Indië gezonden. Ik heb „hier mijn best gedaan, en als Zijne Majesteit bij mijn „terugkomst in het vaderland mijne handelingen afkeurt, „zal ik zeggen: Sire! U had zulk een ezel niet moeten „gebruiken."

Een tegenwerping hierop zoude met mijn ambtsplicht in strijd geweest zijn. Ik aanvaardde mitsdien de mij opgelegde taak en het geluk is mij geschonken om in weerwil van mijne ongerustheid, aan het mij geschonken vertrouwen te beantwoorden.

Mijn bestuur over Sumatra's westkust duurde vier jaren. Gedurende dien tijd, de moeielijkste van mijn leven, is de bij afwisseling gevoerde oorlog tegen de Padries met den val van Bondjol geëindigd en met de verbanning van het laatste hoofd dezer secte, den Imam van Bondjol, een volkomen rust bevestigd op dit gebied.

Daarenboven werd de administratie geregeld en 's lands financieële belangen bevorderd, gelijk breedvoeriger blijkt uit een door mij in 1851 uitgegeven werk in drie deelen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

getiteld: De levensloop van een Indisch ambtenaar, waarin tevens is opgenomen een geographiesch en staatkundig overzicht van de meeste Nederlandsche bezittingen in den Indischen Archipel.

De gevaren en moeielijkheden door mij ondervonden bij de vervulling mijner verplichtingen op Sumatra's westkust stilzwijgend voorbijgaande, moet ik nog slechts aanstippen dat mijne gezondheid in dien tijd zoodanig ondermijnd werd, dat het plichtmatig voor mij werd mijn vervanging aantevragen.

Ik ben dan ook op mijn verzoeken, bij besluit van den 29sten November 1837, n° 3, eervol ontslagen op voet van verlof, met een gunstige verklaring van den Gouverneur-Generaal over mijne dienstverrichting, bij kabinets-missive van den 21sten Januari 1838, n° 15, terwijl ook bij mijn vertrek naar Java de Europesche ingezetenen van Padang mij met een feestmaal vereerden en bij die gelegenheid tot een aandenken schonken een goud horologie met ketting en cachet, dat steeds veel waarde zal hebben voor mij en mijne nakomelingen.

Ook Zijne Majesteit, onze geëerbiedigde Koning, vereerde mij voor mijne diensten ter Sumatra's westkust, bij besluit van den 9den Juni 1839, n° 61, met eene benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

Eene verdere omschrijving van mijne dienstverrichtingen in Indië als Commissaris van het Gouvernement naar verschillende deelen van den Archipel en van de door mij ondervonden moeielijkheden en gevaren in de Lampongs en op de expeditiën tegen Palembang en het eiland Celebes, zoude mij te uitvoerig doen worden. Mij deswege refereerende aan bijlage n° 1, zal ik tot het doel van dit schrijven overgaan, namelijk om de oorzaken, die geleid hebben tot een treurig einde van mijn loopbaan en die mij doemden tot werkeloosheid en bekrompen omstandigheden, aan het billijk oordeel van den lezer te onderwerpen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Van Sumatra's westkust op Java teruggekeerd zijnde, werd ik belast met het bestuur over de residentie Rembang en later benoemd tot Resident van Madioen. Vier jaren daarna erlangde ik een tweejarig verlof om Europa te bezoeken.

Bij mijn aankomst in Nederland overhandigde ik aan den Minister van Koloniën een voor de pers bestemd overzicht van den politieken toestand van Nederlandsch-Indië.

Eenige dagen later den Minister sprekende, gaf Zijne Excellentie mij te kennen, dat het door mij ter bezichtiging aangeboden stuk geheel ongeschikt was voor publiciteit en in een naast hem staande kast was weggesloten, zoodat zelfs de Secretaris-Generaal daarvan geen inzage had gehad. Overigens was Zijne Excellentie minzaam en welwillend, en op mij rust de plicht der dankbaarheid voor de ten zijnent genotene gastvrijheid en de eer om twee diners bijtewonen in gezelschap van eenige staatslieden, waaronder de heer Mackay.

Door een welwillende introductie van den hooggeachten Generaal de Kock, werd ik toegelaten mijne opwachting te maken bij Z. M. Koning Willem II, en na eenige genoegelijke dagen in den Haag te hebben doorgebracht, bezocht ik alle deelen van Holland en vervolgde mijne reis, om over België, Duitschland, Frankrijk en Engeland te bezoeken. Te Brussel maakte ik mijne opwachting bij den heer Rochussen, gezant aldaar, en begroette Zijne Excellentie als mijn aanstaande Gouverneur-Generaal, waartoe hij reeds benoemd was.

Hoogst vereerend was het voor mij hier een diner bijtewonen bij den heer Rochussen en ook bij den Burggraaf du Bus de Gisignies, onder wiens bevelen ik een moeielijken maar zeer aangenamen tijd in Indië had doorgebracht.

Te Parijs heb ik een paar diners bijgewoond bij den gezant aldaar, den heer Fagel, in gezelschap van mijn geëerden voormaligen chef en beschermer Baron van der Capellen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

alwaar ik tevens kennis maakte met den Javaanschen kunstschilder Raden Saleh.

Van Parijs begaf ik mij over Bologne naar Londen, maakte een reis per diligence door de binnenlanden tot Edinburg in Schotland en keerde terug naar Holland om de terugreis naar Indië aantenemen.

In den Haag bezocht ik een oude kennis uit Indië, de Kapitein ter zee van Karnebeek, een zwager van den heer Rochussen, maakte kennis met zijn geachte familie en de ten zijnent genotene gastvrijheid zal steeds in dankbare herinnering bij mij blijven.

Het tijdstip naderde eindelijk om mijn terugreis naar Indië aantenemen. Ongevraagd had de Minister van Koloniën mij verzekerd van zijne gunstige aanbeveling in een nota aan den heer Rochussen; ook de heeren van der Capellen en du Bus hadden niet nagelaten mijn belangen aantebevelen en de heer van Karnebeek raadde mij aan bij aankomst in Indië geen betrekking te aanvaarden vóór de komst van den heer Rochussen. Ik beloofde hem zulks, scheepte mij in aan boord van het schip *Batavia*, kapitein Pronk, en kwam op Java terug na eene afwezigheid van 18 maanden.

Kort na mijn aankomst te Batavia werd mij de betrekking van Resident van Pakalongan aangeboden, maar mij zedelijk gebonden achtende, de aankomst van den heer Rochussen te moeten afwachten, bedankte ik voor de mij toegedachte benoeming. De heer Rochussen kwam eindelijk aan. Ik vervoegde mij dadelijk bij Zijne Excellentie te Buitenzorg, werd met de meeste welwillendheid ontvangen en een geruimen tijd met een aangenaam verblijf ten zijnent vereerd. Onze omgang was aanvankelijk van zeer vertrouwelijken aard; ik bewonderde zijn veelzijdige en uitgebreide kundigheden, alsmede de edelmoedigheid van zijn hart, maar bespeurde tevens een zekere mate van wispelturigheid van grondbeginselen en gevoelens, die mij aan een bestendige

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

welwillendheid deed twijfelen. Meer en meer bemerkte ik dat hij, bij gebrek aan vaste grondbeginselen, aan anderen te veel invloed op zijne denkwijze toestond, dat hij zich door eenige tactvolle personen als was liet kneden, zoodat een openhartig, oprecht en waarheidlievend man bij dien landvoogd niet te rekenen had op dat onwrikbaar vertrouwen, hetwelk mijns inziens volstrekt vereischt wordt, om zich vrij te kunnen uiten zonder gevaar te loopen miskend te worden en in ongenade te komen. Reeds had de heer Rochussen zich bij eenige personen aangesloten, waarmede ik niet kon harmonieeren, waaronder de algemeene secretaris. Deze was ver van sympathie voor mij te koesteren, wegens tusschen ons plaats gehad hebbende oneenigheden ter westkust van Sumatra, tijdens hij president van den Raad van Justitie en ik hoofd van het bestuur was.

Ik onttrok mij derhalve van lieverlede aan de mij bewezen gunst en welwillendheid van den heer Rochussen, keerde naar mijne woning terug en wachtte met geduld den tijd af van mijn wederplaatsing in activiteit.

Of hierdoor aanleiding gegeven is tot ontevredenheid, is mij onbekend; zeker is het echter, dat Zijne Excellentie onder eene koele bejegening mij zes maanden lang op wachtgeld heeft gelaten en eindelijk met eene onbeduidende zending naar Menado als Commissaris van het Gouvernement belastte, terwijl gelijktijdig met mij een jongere ambtenaar, de heer Weddik, tot Commissaris voor de Molukko's, waaronder ook Menado behoorde, werd benoemd. Deze erlangde ter zijner beschikking een oorlogschip en een zeer bekwaam en kostbaar personeel, bestaande uit den heer Willer en ambtenaren van de algemeene secretarie, terwijl mij een voor Menado bestemd koopvaardijschip ten deel viel en tot mijne hulp werd aangewezen de heer Groedelbach, een pas van Europa aangekomen Duitscher, die nimmer in 's lands dienst was geweest.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Eene beschikking der Regeering als deze, waarvan de wenschelijkheid door mij niet kan worden beoordeeld, kon niet nalaten een grievenden indruk op mij te maken, dewijl ik als Commissaris voor Timor, voor Borneo en in andere gewichtige betrekkingen en zendingen bewezen had, de voorkeur te verdienen boven een jongeren ambtenaar. Maar de algemeene Secretaris, die in dusdanige gevallen indirectelijk op den Gouverneur kon influenceeren, was zijn vriend en de mijne niet.

De mij tot hulp toegevoegde heer Groedelbach deelde in de gunst van den heer Rochussen, alsmede van den Vice-President der Regeering, van Nes, die met eene Duitsche dame was getrouwd; maar 's mans onbekendheid met de verhouding in den dienst tusschen superieur en inferieur, verwaandheid en slecht handschrift, maakten hem ongeschikt voor de diensten die hij bij mij had te verrichten.

Ik wendde mij derhalve in persoon tot den heer Rochussen en gaf Zijne Excellentie te kennen, dat tot mijn hulp alleenlijk noodig was een klerk die een goede hand kon schrijven en de heer Groedelbach tot dit laatste geene geschiktheid hebbende, verzocht ik Zijne Excellentie dit gedeelte zijner beschikking te willen wijzigen.

De heer Rochussen nam hierop eene houding van ontevredenheid aan en voegde mij op hoogen toon toe: „Mijnheer! „Het moet u onverschillig zijn, wie u vergezelt, daar het „werk alleen van u wordt gevorderd."

Ik boog eerbiedig, ging heen en vertrok naar Menado met den heer Groedelbach. De reis duurde bijna eene maand en de heer Groedelbach meer van nabij hebbende leeren kennen, overtuigde ik mij dat hij nuttiger kon zijn in een andere betrekking dan als klerk bij mij.

Ik zond hem derhalve terug naar Java met hetzelfde schip waarmede wij gekomen waren en zette de werkzaamheden aan mijne zending verbonden voort met de hulp, (op

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mijn eigen kosten), van een jongeling der lagere school te Menado, Frits Riedel genaamd, en beijverde mij om het bewijs te leveren, dat het van mij gevorderde werk door mij alleen werd volbracht.

Ik bezocht alle deelen der residentie Menado, alsmede de Sangeer en Tallauwsche eilanden, Ternate, Amboina en Banda in een betrekkelijk zeer korten tijd en tot pretext aannemende, dat tot het juist beoordeelen van den toestand van Menado als een onderdeel der Molukko's, ook noodig was een algemeen overzicht der Molukkosche eilanden, waarmede Menado in een nauw verband stond, gaf ik aan het doel mijner zending een wijdere beteekenis en diende een rapport in aan het Gouvernement, bestaande uit zes afdeelingen, waarvan slechts één tot voldoening mijner zending moest strekken, terwijl de vijf overigen een uitvoerige beschrijving behelsden van de geographische, statistieke en geschiedkundige gesteldheid der Nederlandsche bezittingen beoosten Bali en Borneo, geïllustreerd met kaarten en voorzien van de noodige voorstellen tot een doelmatiger organisatie van het geheel.

Bij dit rapport voegde ik tevens een dagregister, aanwijzende mijne handelingen en verrichtingen, om de gegrondheid van mijn betoog in voorstellen te kunnen nagaan en den heer Rochussen te overtuigen, dat geen beleedigende vermaning noodig was tot nakoming van mijne verplichtingen.

Na mijne terugkomst op Java maakte ik mijn opwachting bij den heer Rochussen. Zijne Excellentie scheen gevoelig te zijn over de terugzending van den heer Groedelbach en vroeg mij hoe ik dacht over de vrijverklaring van Macasser voor den handel.

Gewoon de belangen van den lande zonder schroom te behartigen, kon ik niet nalaten Zijne Excellentie op te merken, dat die maatregel mij eenigszins voorbarig was voorgekomen en het wenschelijk zoude geweest zijn, alvorens

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dezelve vasttestellen, de terugkomst der twee naar de Molukken gezondene Commissarissen aftewachten, daar Macasser nu op kosten van den handel van Java en van het Gouvernement dienstbaar gemaakt werd aan den vreemden handel; en dat, als mijne terugkomst ware afgewacht, Zijne Excellentie het voorstel in mijn rapport zoude gevonden hebben tot vrijverklaring van Macasser voor den algemeenen handel, met een kleine beperking in ons nationaal belang, namelijk: volkomen vrijheid voor alle in- en uitvoer van en naar Java, maar den uitvoer naar vreemde havens met 6 % te belasten. Zijne Excellentie antwoordde hierop op een eenigszins verstoorden toon: „Ik ben slechts voor tien jaren gebonden."

Van mijne zending naar Menado eervol ontslagen zijnde, werd ik benoemd tot ambtenaar en toegevoegd aan den Gouverneur-Generaal. Wellicht deed zich nu eene goede gelegenheid voor om mij, door eenige inschikkelijkheid mijnerzijds, in de gunst van den heer Rochussen te dringen, doch dezelfde beletselen, die mij reeds vroeger in den weg gestaan hadden bij het zoeken van nadere aanraking met den Landvoogd, bestonden ook thans nog en daar ik in geen geval begeerde door slaaf te zijn groot heer te worden, kon ik van mij niet verkrijgen, na zoo vele hooge betrekkingen te hebben bekleed, als een puur werktuig van den heer Rochussen te dienen.

Ik hechtte derhalve weinig waarde aan deze benoeming en onverschillig blijvende voor de mij bewezen gunst, werd mij eene andere bestemming aangewezen door een benoeming tot Inspecteur van Financiën, eene betrekking, minder in rang en inkomsten dan die, welke ik ruim twintig jaren als Resident en Commissaris van het Gouvernement had bekleed. Het costuum, dat zoovele jaren door mij werd gedragen, zou thans vervangen moeten worden door een ander, aanwijzende een verminderden rang. Mijn verzoek werd mij nu toegestaan mijn vroeger costuum te behouden,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doch *als eene gunst, zonder consequentie voor den vervolge!!*

Ik moest mij deze miskenning en vele andere grieven laten welgevallen, daar een verzet tegen den wil van den Gouverneur-Generaal, die in die dagen met een absolute macht bekleed was, als majesteitsschennis had kunnen worden beschouwd.

Ik verdroeg alles, deed mijn plicht met nauwgezetheid, en het besef mijner eigenwaarde troostte mij met de overtuiging, dat niemand mij ontnemen kon wat ik was.

In deze stemming verkeerende, kwam op een vroegen morgen mijn huisvriend, de heer J. C. Reijnst, oud Vice-President van den Raad van Indië, mij aan mijne woning een bezoek brengen en vertelde onder vriendschappelijken kout over verschillende onderwerpen, dat de betrekking van President der Javasche Bank open zou vallen en vroeg mij, of die betrekking mij ook gelegen zou komen. Ik antwoordde, dat hoe groot ook mijne gehechtheid aan 's lands dienst was, die verandering van positie onder de vernederende omstandigheid waarin ik thans verkeerde, niet te verwerpen zoude zijn. Hierop raadde hij mij aan den heer Rochussen daarover te gaan spreken.

Ik begaf mij dienzelfden dag naar den heer Rochussen om een lotsverbetering in den dienst te vragen en bij weigering over de betrekking aan de Bank te spreken.

Mijne opwachting bij Zijne Excellentie makende, begon ik mijne rede met de opmerking, dat ik in mijn carrière benadeeld zijnde, de welwillendheid van Zijne Excellentie kwam inroepen om mijne belangen te bevorderen.

De heer Rochussen liet mij niet verder spreken, viel mij in de rede en vroeg abruptelijk: „is de heer Reijnst heden „morgen niet bij u geweest? En heeft hij niet over de Bank „gesproken?" Ik antwoordde: „ja." „Dat komt van mij," was het antwoord, „maar u behoeft hem dit niet te zeggen. „U heeft ook mij niet te danken, daar ik voor die betrekking

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„den heer Buiskes had bestemd, maar de directie van de „Bank is tegen die benoeming en heeft u de voorkeur „gegeven, omdat u niemand met een natte vinger kan „aanraken."

Hierop volgde de gewone afscheidsbuiging en ik keerde naar huis terug.

De geheimzinnige houding van mijn huisvriend, den heer Reijnst, en de onnoodige mededeeling van den heer Rochussen omtrent den heer Buiskes, kwamen mij eenigszins raadselachtig voor, dewijl onder de gegevene omstandigheden een geregelde briefwisseling de eenige officieële vorm was voor dusdanige transactie. Later vernam ik echter, dat de heer Rochussen op aanbeveling van den heer Reijnst, den heer Buiskes bestemd had voor de Bank en dat het besluit zijner benoeming gereed lag op de algemeene secretarie, maar dat de directie van de Bank zich tijdig tegen die keuze had verzet en verzocht liever mij te benoemen.

Zie zinspeling daarop bij de kabinets-missive, pag. 75, bijlage n° 1.

Het genomen besluit is toen niet doorgezonden en bij de openbaring aan den heer Reijnst, van de redenen waarom aan zijn verzoek tot benoeming van zijn protégé geen gevolg kon gegeven worden, heeft de heer Rochussen, zooals uit zijne verklaring is gebleken, wetende dat de heer Reijnst mijn huisvriend was, hem opgedragen mij te polsen of ik genegen zou zijn de mij toegedachte betrekking aantenemen.

De heer Reijnst met eene zending van wege den heer Rochussen belast, had als mijn huisvriend meer openhartig moeten zijn bij zijn bezoek, dan had ik hem als een officieel persoon aangemerkt en mijn gesprek met hem er naar ingericht.

Hoe het ook zij, vermoedelijk heeft de heer Reijnst van zijne ontmoeting met mij kennis gegeven aan den heer Rochussen en het is wel mogelijk, dat hij alstoen zal gezegd hebben dezelfde voorwaarden op mij toetepassen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

die hij voor zijn protégé, den heer Buiskes, had voorgesteld, namelijk den stilstand van pensioen. De heer Reijnst was echter niet bevoegd, noch de heer Rochussen gerechtigd, om een dusdanige mededeeling als eene verbindende voorwaarde voor mij te beschouwen, te meer daar de heer Buiskes een ontslagen Resident was zonder recht op pensioen en door de benoeming bij de Bank zeer gebaat werd, terwijl ik, nog in activen dienst zijnde, onder genot van een inkomen bijna gelijk aan dat van de Bank, geen groot belang in die benoeming kon stellen.

Ik had gedurende meer dan twintig jaren als Resident van Sumatra's westkust, Resident op Java en Commissaris van Timor, Borneo en Menado hoogere inkomsten genoten dan het tractement, verbonden aan de betrekking van President van de Bank à *f* 18000 's jaars, terwijl ik slechts door toevallige omstandigheden van voorbijgaanden aard thans in het genot was geplaatst van *f* 12000 vast tractement en *f* 3600 reiskosten.

Onder deze omstandigheden en zonder eenige verdere bespreking, overeenkomst bij monde, of geschrift, heeft de Gouverneur-Generaal Rochussen goedgevonden mij te benoemen tot President van de Javasche Bank met het volgend besluit:

Batavia, den 4den Maart 1851.

„Gelezen, enz.

„Is goedgevonden en verstaan:

„Eerstelijk, enz.

„Ten tweede, eervol uit 's lands dienst te ontslaan, met „behoud van recht op pensioen, E. Francis, Inspecteur van „Finantiën.

„Ten derde, onder nadere goedkeuring des Konings, te „benoemen tot President van de Javasche Bank, op de voor „die betrekking vastgestelde bezoldiging van *f* 18000 's jaars,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„E. Francis, eervol uit 's lands dienst ontslagen ambtenaar
„en zulks met stilstand van zijn aankomend landspensioen,
„gedurende den tijd, dien hij deze betrekking bekleeden zal.
„Ten vierde, enz.
„Extract dezes zal worden verleend aan belanghebbende
„tot informatie.
„Accordeert met voorschreven register."

De adjunct-Secretaris van het Gouvernement,

W. DE LANOIJ.

Een eervol ontslag, zonder vermelding dat het verleend was op verzoek, noch eenige speciale erkenning van bijzondere verdiensten en ook geen kenmerk dragende van de zeer eervolle retraite uit 's lands dienst, die ik naar mijn bescheiden meening had verdiend, gaf geenszins den indruk van des Landvoogds welwillendheid, terwijl verder de met de wet strijdige bepaling, dat mijn verdiend pensioen zoude stilstaan, een grief te meer was mij aangedaan.

De onwettigheid dezer handeling zou eerder in het oog gevallen zijn, indien de heer Rochussen bij mijne benoeming tot President van de Bank de gewone regels in acht genomen had, die bij een dusdanige benoeming worden gevolgd. Hier was uit het oog verloren: dat de betrekking van President der Javasche Bank niets gemeen heeft met 's lands dienst en ook geen bezwaar oplevert voor de schatkist;

dat in den regel bij dusdanige benoeming een voorafgaande briefwisseling plaats heeft, de voorwaarde der benoeming met wederzijdsche voorkennis vaststellende;

dat de benoeming, een gevolg zijnde van het bepaalde bij het octrooi van de Bank, een prerogatief is van den Koning, dat niets te maken heeft met de administratieve macht in Indië.

Alzoo de benoeming bij de Bank een souvereine daad en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het ontslag uit 's lands dienst een administratieve handeling der Indische Regeering zijnde, had de benoeming namens Zijne Majesteit bij een afzonderlijk besluit moeten plaats hebben en mijn ontslag uit den dienst bij beschikking der Indische Regeering bij een tweede besluit, in welk geval een derde besluit noodig zou geweest zijn om den stilstand van het pensioen te kunnen bevelen, waartoe een billijk motief onmogelijk had kunnen worden gevonden.

De menschelijke rede is zeer vindingrijk; zoo heeft de Gouverneur-Generaal het middel gevonden om, als de vertegenwoordiger des Konings buiten contrôle, de attributen van den souverein met die der Indische Regeering te mengen, om den schijn te bedekken van de onbillijkheid der handeling door het ontslag, de benoeming en de pensionneering in één besluit te doen opnemen en daarbij den stilstand van het verdiend pensioen te bevelen.

Een dergelijke wilsverklaring stelt niet daar een verbindtenis noch voorwaarde en gevolgelijk heeft ook geene toestemming, noch berusting in die wilsverklaring van mijne zijde kunnen plaats hebben.

Eervol ontslagen uit den dienst zonder vooruitzicht tot wederplaatsing, begreep ik geen andere keuze te hebben, dan de benoeming bij de Bank te moeten aanvaarden.

Ik besloot derhalve geen afstand te doen, in de hoop van eenmaal mijn rechten te doen gelden, maar achtte het raadzamer gelukkiger tijdsomstandigheden aftewachten om krachtdadiger tegen het mij aangedaan onrecht te handelen.

Ik meende, dat de begane fout zou worden hersteld, zoo al niet door den Gouverneur-Generaal onder wiens bestuur zij werd begaan, doch die in zijn eigenliefde een bezwaar zou kunnen vinden tegen het terugkomen op zijn eigen besluit, dan toch door zijn opvolgers, die uit den aard hunner beroeping, de fouten, door voorgangers begaan, moesten herstellen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ik had de overtuiging, dat mijn recht op pensioen niet betwist kon worden en zelfs niet in gevaar kon geraken, door het gedurende eenigen tijd ongebruikt laten van dat recht, vermits het niet werd bedreigd door verjaring en zelfs in dat geval zou de zedelijkheid der regeering haar terughouden van het inroepen eener verjaring.

Ik vond hiertoe eene aanleiding te meer in § 1 van artikel 25 van het besluit: Buitenzorg, 12 December 1829, Indisch Staatsblad n° 122 van datzelfde jaar, een ambtenaarsband daarstellende tusschen mij en de Regeering voor den tijd van vijf jaren, ter zake mijner vroegere rekenplichtigheid. Ik kon althans den afloop van dien tijd afwachten, om mijn recht op pensioen krachtdadiger te doen gelden.

Intusschen is door mij niet verzuimd, om mijn recht zooveel mogelijk te reserveeren. Ik deed dit onmiddelijk na mijn benoeming bij de Bank, bij brief van den 19den April 1851, met inachtneming van de noodige voorzichtigheid en het decorum, verschuldigd aan den absoluut machthebbenden Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië. Die brief bevatte in de eerste plaats eene dankbetuiging voor de verbetering van mijne financieële aangelegenheden, omdat ik door mijne benoeming bij de Bank weder in het genot kwam van mijn vroegere inkomsten in 's lands dienst, die Zijne Excellentie in latere jaren had goedgevonden aanmerkelijk te verminderen door mijn benoeming tot Inspecteur, en voorts een verzoek om een enkel woord van onderscheiding te voegen bij de vermelding van mijn ontslag uit den dienst, alsmede mij het recht te waarborgen om weder in dienst te mogen treden, omdat mij slechts het recht op pensioen en geen pensioen was toegekend, en eindelijk de inroeping der welwillendheid van Zijne Excellentie voor redressen.

Zie de brief bijlage n° 1, pag. 73.

Hierop had ik van de welwillendheid van den Gouverneur-Generaal verwacht dat mij ten minste de toekenning van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mijn verdiend pensioen, of de zekerheid om weder in dienst te mogen treden zouden verzekerd zijn; maar het antwoord van Zijne Excellentie op mijn brief, bij kabinets-missive van den 25 Mei, behelsde slechts bewoordingen hoogst vleiend voor mijn gevoel, maar geen enkel woord ten aanzien van mijn beklag over het toekennen van het recht op pensioen; voorts, na het nauw verband te hebben aangestipt tusschen de waardeering mijner diensten aan den lande en mijne benoeming tot President van de Bank, eindigende met de woorden: „Een nadere openbare verklaring omtrent UEd.Gestr. „aan den lande bewezen diensten zou aan die erkenning „slechts kunnen schaden; in UEd.Gestr. welbegrepen belang, „wensch ik mij van dezelve te onthouden".

Zie pag. 75, bijlage n° 1.

Ieder oningewijde in de geschiedenis van de verhouding tusschen mij en den heer Rochussen, zal voorzeker bij het lezen van deze missive eene hooge mate van welwillendheid van den Gouverneur-Generaal ontdekken, waarop ieder ambtenaar trotsch moest zijn en die van mij een rechtmatige dankerkentenis vorderde; maar op mij maakte zij dien indruk niet. Ik beschouwde haar als een diplomatiek middel, om een heimelijk doel onder schoone bewoordingen te verbergen.

Deze beteekenis moest ik aan het slot van genoemde kabinets-missive geven, waarbij, zonder op mijn bezwaren te letten, gezegd is, dat een nadere openbare verklaring van mijn bewezene diensten, aan die erkenning zou schaden en dat Zijne Excellentie wenschte, in mijn welbegrepen belang, zich daarvan te onthouden.

Heeft dit niet zooveel te zeggen als: Pas op, als gij meer vraagt dan ik u gegeven heb, zal mijne gunst in ongunst verkeeren!

Althans, deze woorden gevloeid uit die pen, konden voor mij eene groote beteekenis hebben. Ik beschouwde ze dan ook als een dreigement, dat ik niet raadzaam achtte

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te trotseeren, omdat het nutteloos zou zijn recht te zoeken onder tijdsomstandigheden, waarin het hoofd des bestuurs het gezag der wet niet heeft willen erkennen.

Hierboven is vermeld, dat ik besloten had mijne afrekening met de Rekenkamer aftewachten, om alsdan op deze aangelegenheid bij het Gouvernement terugtekomen. Eindelijk kwam die tijd en ontving ik de vereischte acte van acquit en décharge van dit collegie, na afloop van den daarvoor vastgestelden termijn van vijf jaren.

Tegenover dit bewijs van afrekening geen voorwendsel meer voor de Regeering overblijvende om mijn verdiend pensioen terugtehouden, poogde ik nu, op grond van mijne in alle opzichten behoorlijk volbrachte dienstplichten, door middel van een verzoekschrift te vragen, hetgeen telkens was geweigerd wanneer daarom mondelig was verzocht, namelijk: de opheffing van den bevolen stilstand van het pensioen. Ook dit schriftelijk verzoek werd afgewezen bij Gouvernementsbesluit dd. 6 November 1857, n° 7.

Aan die weigering is toen voor het eerst een bepaalde vorm gegeven, namelijk het bestaan *eener voorwaarde*, en wel die, welke was vermeld bij het bovengemeld besluit dd. 4 Maart 1851, n° 2.

Zie bladzijde 63.

Ik behoef hier niet te herhalen, dat dit besluit in zich zelf het kenmerk draagt van een eigenmachtige en eenzijdige wilsverklaring en dat daarbij van geene aanneming van voorwaarde mijnerzijds sprake kon zijn.

Alzoo weder teleurgesteld, wendde ik mij na de optreding van een anderen Gouverneur-Generaal, bij verzoekschrift op den 24 November 1862, regtstreeks tot Zijne Majesteit den Koning. Maar ook hierop werd mij door de Indische Regeering medegedeeld, dat geen andere dispositie kon genomen worden, dan die, welke reeds was vervat bij het Gouvernementsbesluit dd. 6 November 1857, n° 7.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Deze nadere afwijzende beschikking toonde aan, dat zelfs het opperbestuur voorbij heeft gezien:

a. dat de weigering berustte op eene voorwaarde, waarvan het bestaan, krachtens de wet, eene onmogelijkheid was.

b. dat bovendien het bestaan daarvan, door de wet werd verklaard nietig, van onwaarde en krachteloos te zijn.

c. dat bovendien een zoodanige voorwaarde niet heeft bestaan.

Zie besluit van mijn ontslag, pag. 63, bijlage n° 1.

Mogelijk heeft de Regeering vermeend van haar hoog standpunt, elken door haar genomen maatregel, onder alle omstandigheden, uit staatkunde te moeten handhaven. Mogelijk is het, dat zij vermeende zich aan dien regel te moeten houden, al werd ook daardoor een trouw dienaar en zijn gezin benadeeld. Doch dit is mijns inziens de ware staatkunde niet.

Moge deze ook somtijds door den drang der omstandigheden genoopt worden tot eenige opoffering van beginselen of overschrijding der grenzen van recht en billijkheid, dat geschiedt noode en alleen in zaken van hoog gewicht, waarbij de welvaart, het geluk van staat en volk in de weegschaal komen, geenszins daalt zij af tot den beperkten werkkring van een weerloos individu.

Niet lang na de laatste afwijzende beschikking van het opperbestuur op mijn verzoek tot erlanging van het mij onrechtmatig onthouden pensioen, werd ik getroffen door een zwaren slag, die mij tot werkeloosheid doemde en mijne vrouw en kinderen in bekrompen omstandigheid deed verkeeren, waarvan de aanleiding te vinden is in den volgenden eigenhandig geschreven brief van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië.

Buitenzorg, den 27sten Maart 1863.

„Ik vind mij verpligt UEd.Gestr. een mededeeling te doen, „die mij ten aanzien van iemand, die den Staat vele jaren „met ijver diende, onaangenaam is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„De Minister van Koloniën heeft namelijk bij een rapport „van den 5den Februari aan Z. M. den Koning onder meerder„ voorgesteld, hem te machtigen de aandacht van den „Gouverneur-Generaal te richten op de noodzakelijkheid der „vervanging van UEd.Gestr. als President der Bank.

„Bij brief van den 9den v. l. g. Kabinet, deelde de Minister „mij mede, dat het den Koning behaagd had zich met dat „voorstel te vereenigen en wordt aan mij de taak opgedragen „aan die beschikking des Konings gevolg te geven.

„In deze omstandigheden vind ik mij gedrongen UEd.Gestr. „in overweging te geven uw eervol ontslag als President der Bank te vragen".

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,
(w. g.) SLOET.

Ik voldeed onmiddelijk aan deze uitnoodiging, doch te zeer in mijn eer gekrenkt zijnde door dit onverwachte ontslag uit mijn werkkring, besloot ik zonder publiciteit te geven aan den bovenstaanden brief, mij van een maatschappij te verwijderen, waarin ik mij niet langer met dezelfde vrijmoedigheid kon bewegen als ik gewoon was.

Ik realiseerde mijn inboedel tegen aanzienlijk verlies en vertrok met mijn gezin naar Nederland.

Indien men, vóór het verlies van mijne betrekking bij de Bank, mij had gezegd gij zult uwe oude dagen in Europa doorbrengen, zou ik hebben geantwoord: „dit is mij onmogelijk".

In Indië geboren en groot geworden was dit deel der wereld mijn eden en in het genot zijnde van gezondheid, aanzien en volmaakt geluk, zou het van mijne zijde ondank jegens God zijn geweest, verandering te verlangen, en toch is de toekomst van den mensch zoo onzeker, dat in weerwil van mijn wensch en berekeningen ik mij thans met mijne familie op Europeeschen bodem bevind, alwaar ik ver van den grond mijner geboorte, onder de zoden van een vreemd

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

klimaat, een rustplaats voor mijn gebeente moet vinden.

Men heeft helaas, moedwillig mijn rust verstoord, waarvan het bewijs te vinden is in den hierboven vermelden brief van den Gouverneur-Generaal Sloet, mijn ontslag onder leedbetoon aankondigende, zonder opgave van eenig motief.

Getrouw aan mijn beginsel om de Regeeringsdaden buiten verdenking te laten, wil ik gaarne berusten in de goede bedoeling der Regeering. Zeker is het echter, dat het onverwachte ontslag mij en de mijnen als een moorddadig werktuig heeft getroffen. Immers de ondergane vernedering, het verlies van een ruim bestaan, het verdriet van vrouw en kinderen en de verstoring van mijn rust, moesten mijn gemoed met weemoed vervullen.

Deze gemoedsstemming pijnigde mij te meer door de veronderstelling, dat niet het belang der zaak, maar andere beweegredenen, die voor mij verborgen zijn gebleven, de bron moeten geweest zijn van het mij berokkend leed; hoe zou ik anders van mijn geëerbiedigden Koning, dien ik 35 jaren trouw diende, die harde bejegening hebben ondervonden.

Het is mij echter onverklaarbaar, ondoorgrondelijk zelfs, welke zwaarwichtige overwegingen bij den Minister van Koloniën, den heer Betz of D. Fransen van de Putte bestaan hebben, om een dienaar, die 35 jaren den lande en 13 jaren de Bank goede diensten bewezen had en op wiens ijver en burgerlijke reputatie niets aantemerken viel, zoo plotseling en onverwachts van zijne betrekking te ontzetten, zonder het verleden in aanmerking te nemen, zonder omtrent het werkelijk bestaande een onderzoek intestellen. In stede daarvan is men naar alle waarschijnlijkheid slechts afgegaan op inlichtingen, die bij onderzoek voor wederlegging vatbaar zouden zijn bevonden.

Het blijft mij dus een raadsel, of het mij aangedane leed in het belang der Bank was, dan wel een willekeurige handeling, ten gevolge van misleiding of zucht tot bevre-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

diging van bijzondere belangen van partijmannen en indringende vleiers. Van staatkundig belang kon hier geen sprake zijn, want de Bank had niets te maken met de politiek.

Hoe het ook zij, ter mijner rechtvaardiging mag ik vermelden, dat, hoe de Minister van Koloniën ook over mij moge hebben gedacht, de actiehouders der Bank daarentegen en de Gouvernements-Commissaris, bij het afscheid nemen van mijn werkkring, in een algemeene vergadering der aandeelhouders van de Bank mij met de meeste welwillendheid openlijk hun dank betuigden voor de door mij bewezene diensten en daarbij de kosten van mijne reis naar Europa op zich namen tot een bedrag van *f* 7000.

Toen ik mijne benoeming bij de Bank aanvaardde, was deze handelsinstelling ten gevolge van vroegere verliezen in discrediet, de actie stond parie, jaren lang was geen dividend uitgekeerd en bij mijn vertrek was het crediet volkomen hersteld, de actiën waren gerezen tot 180 % en de dividenden beliepen tot 18 % 's jaars. Maar om tot dit resultaat te komen, moest ik eene onafhankelijke houding aannemen, die aan vele invloedrijke personen onbehagelijk was. De discretie verbiedt mij hieromtrent meer te vermelden.

Eene verdere aanstipping van mijne goede diensten aan de Bank verleend, volgt ook uit de door mij gehouden afscheidsrede in de algemeene vergadering van aandeelhouders der Javasche Bank, dato 27 Juni 1863.

Mijne Heeren!

„Na vele jaren het voorrecht te hebben genoten, als „Voorzitter uwer vergadering de aangelegenheden van de „Javasche Bank te behandelen, is het tijdstip thans aan„gebroken, dat ik de tot dusver mij opgedragen betrekking „zal nederleggen.

„Het zij mij dan vergund van deze gelegenheid gebruik „te maken, mijne Heeren, u mijne hulde van dank-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„erkentelijkheid aantebieden voor het welwillend vertrouwen,
„waarmede gij mij steeds hebt begunstigd en voorts eenige
„mededeelingen te doen tot een blijvend aandenken mijner
„belangstelling.

„De omstandigheden, die aanleiding hebben gegeven tot
„mijne benoeming bij de Javasche Bank, zijn afteleiden uit
„de kabinets-missive van den Minister van Staat, Gouverneur-
„Generaal, van den 19den Mei 1851, n° 96, waarbij Zijne
„Excellentie onder anderen te kennen geeft:

„„Ik kan begrijpen wat het een hoofdambtenaar, die een
„gevaar- en eervolle betrekking in dienst van den Staat
„volbracht heeft, kost, die loopbaan besloten te zien. Maar
„toen UEd.Gestr. door het vertrouwen van uwe medeburgers
„en op grond van eene onbevlekte burgerlijke reputatie,
„aangeduid werd als een der personen, die het meest in
„aanmerking kwamen voor de vervulling van de hoogst
„belangrijke burgerlijke betrekking, thans door UEd.Gestr.
„bekleed, wenschte ik niets liever, dan de eervolle loopbaan
„van een der trouwste dienaren van het Nederlandsch-
„Indische Gouvernement met de meest eervolle onderscheiding
„aantevullen. Hadden de voorschriften omtrent den burgerlijken
„dienst gedoogd, dat een betrekking in den handel vereenigd
„werd met een betrekking in activen dienst van den lande,
„ik zou niet zijn overgegaan UEd.Gestr. eervol uit 's lands
„dienst te ontslaan, ten einde voor den activen dienst ten
„allen tijde beschikbaar te houden eenen ambtenaar, die
„den Staat vele en goede diensten bewezen heeft en die
„zoo herhaalde malen bewezen heeft, door geen moeielijk-
„heden of grieven van de vervulling zijner ambtsplichten
„teruggehouden te worden enz.""

„Het is dus door het vertrouwen, dat mijne medeburgers
„en het Gouvernement zoo welwillend in mij hebben gelieven
„te stellen, dat ik zonder aanzoek mijnerzijds, geroepen
„werd tot de betrekking die ik thans zal nederleggen. Dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„vertrouwen, Mijne Heeren, heb ik steeds door trouw,
„ijver en belangstelling in de behartiging van de mij toe-
„vertrouwde belangen, getracht waardig te blijven, en hoogst
„verblijdend was het dan ook voor mij, in de algemeene
„vergadering van Heeren aandeelhouders van den 21sten
„April jl., bij monde van den geachten heer Ament, te
„hooren de opsomming mijner verrichtingen aan de Bank
„en de goedkeuring mijner handelingen over een onafge-
„broken tijdvak van dertien jaren. Voor dit openlijk blijk
„van welwillendheid, waaraan zoowel de Gouvernements-
„Commissaris als de in de vergadering aanwezige aandeel-
„houders bij acclamatie deelnamen, herhaal ik nogmaals
„mijnen dank. En daar het nu de laatste maal is, dat ik de
„eer zal hebben met u te vergaderen, zoo leg ik hier thans
„de plechtige verzekering af, nimmer te zullen ophouden bij
„mijn oprechte belangstelling de beste heilwenschen te voegen
„voor het bestendig welzijn der Javasche Bank.

„Ik behoorde, Mijne Heeren, u thans volledig rekenschap
„te geven van mijn beheer over de Bank, doch daar de
„jaarlijks openbaar gemaakte verslagen over dit beheer en
„de bekende gunstige uitkomsten der gevoerde administratie
„dit gedeelte mijner verplichting genoegzaam uitwijzen,
„zal ik, om niet in herhaling van bekende zaken te ver-
„vallen, in geen verder betoog deswege treden. Zeker is
„het nochtans, dat wanneer men een terugblik werpt op
„het verledene en nagaat, hoe de Bank in de laatste
„jaren van lieverlede in welvaart en aanzien is ontwikkeld,
„het inderdaad een bemoedigende gedachte voor de Directeuren
„dezer instelling is, heden in het openbaar de getuigenis
„afteleggen, dat de Javasche Bank aan de bestemming,
„haar door 's Konings gunst aangewezen, heeft beantwoord,
„vele takken van maatschappelijk welzijn met eigen voordeel
„bevorderde, aan handel en nijverheid kracht en leven heeft
„bijgezet.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„De volmaaktheid zal men echter te vergeefs op dit „ondermaansche zoeken enz."

Na dit afscheid van de Bank en mijn spoedig daarop gevolgd vertrek van Java, mocht ik tot mijn genoegen ontwaren, dat de getrouwheid, waarmede ik steeds mijn verplichtingen had vervuld, ook van de zijde der dagbladpers werd erkend.

„Met de laatste Fransche mail", schreef het Bataviaasch Handelsblad in een stuk, dat als een uitvloeisel der publieke meening in Indië werd overgenomen in de Amsterdamsche Courant van 30 October 1863, „met de laatste Fransche „mail vertrok uit Indië een der veteranen, op het bezit „waarvan elk land trotsch mag zijn. Wij bedoelen den heer „E. Francis, die na een bijna onafgebroken Indischen dienst „van 48 jaren, zoowel als landsambtenaar, als in de hoedanig„heid van President der Bank, in Europa de verdiende „rust ging zoeken.

„Wij gelooven niet, dat eenig thans in Indië aanwezig „ambtenaar zulk een dienststaat, zoo vele, zoo veelzijdige „en zware diensten, gepresteerd in bijna elk deel van „Nederlandsch-Indië, kan aanwijzen als de heer Francis."

Inderdaad als ik de opgenoemde omstandigheden in aanmerking neem, dan welt onwillekeurig de gedachte bij mij op, dat de nauwgezetste plichtsbetrachting niemand beveiligen kan tegen smaad, verguizing, hoon en schade. Zoo blijft het lot van den mensch afhankelijk van de wisselvalligheid der omstandigheden en de grillen der machthebbenden.

Herhalen moet ik hier, dat het mij smartelijk getroffen heeft zoo onverwachts, zonder vermelding van eenige redenen, mij ontrukt te zien aan een werkkring, waarin ik het mij geschonken vertrouwen ten volle waardig was.

Ofschoon ik niet boog op het verledene, dat, zooals boven gezegd is, ras in het vergeetboek geraakt, mocht ik toch op eenige sympathie der regeering rekenen, en daar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de Voorzienigheid mij de noodige kracht en lust tot werken had geschonken, moest geen vermetele hand of boosheid mij tot werkeloosheid doemen.

Werken, als de ware bestemming van den mensch op aarde, is steeds mijn levenslust geweest, zelfs na mijn komst in Europa heb ik niet kunnen nalaten mijne pen te voeren in het belang van Nederlandsch-Indië.

Ten eerste, door het schrijven van een werk getiteld: „De Regeeringsbeginselen van Nederlandsch-Indië, getoetst „aan de behoefte van Moederland en Kolonie", waarop mij eene vereerende goedkeuring van Zijne Majesteit den Koning en van den Minister Thorbecke per brief is ten deel gevallen.

Ten tweede, een brochure, houdende bestrijding van de cultuurwet van den Minister van Koloniën, den heer Fransen van de Putte.

Ten derde, een open brief aan de vrienden van Nederlandsch-Indië over het politiek beheer van Nederlandsch-Indië en meer brochures; en nadat reeds een tijdvak van dertien jaren sedert mijn ontslag van de Bank is verloopen, schrijf ik nog met veel gemak dit boekdeeltje.

Onder al mijn nederige verrichtingen verdient een eerste plaats voor mijn gevoel de vervulling van een dierbaren plicht jegens mijne natuurgenooten, door het daarstellen, te Batavia, van een inrichting voor verwaarloosde en hulpbehoevende kinderen van Europeanen, zonder onderscheid van stand, geboorte, sekse, ouderdom of godsdienst, onder den naam van *Djatie Gesticht*. Djatie was de naam van de plek gronds waarop mijn woning te Batavia stond.

Hier werd met de hulp van eenige vrienden de eerste grondslag voor dit gesticht gelegd. In een nederig bamboezen gebouw, met meubels van bamboes en ruw hout, vonden de eerste vier kinderen met de Regentesse hier aanvankelijk huisvesting en onderhoud, en Gods beste zegen werd bij de inwijding dezer stichting plechtig ingeroepen door den Engel-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schen predikant Drummond. De afgesmeekte zegen is dan ook niet achterwege gebleven, want het mosterdzaad is door de weldadigheid van het Indische publiek tot een veeltakkigen boom met vaste wortels opgeschoten om een verkwikkende schaduw te werpen over duizende hulpbehoevende kinderen, die thans tot nuttige leden der maatschappij zijn gevormd en worden opgekweekt.

Reeds is het jaren geleden, dat de inrichting verplaatst werd van Djatie naar eene andere wijk der stad, doch de aanduiding van „Djatie Gesticht" is haar tot blijvenden naam geworden.

Het verhaal van mijn aan gebeurtenissen zoo rijke loopbaan in Indië is hiermede afgeloopen.

Wel zal men met mij het einde bedroevend noemen!

Onmiddellijk na mijn aankomst in Nederland wendde ik mij tot den Minister van Koloniën, den heer D. Fransen van de Putte, met den volgenden brief:

Leiden, 17 November 1863.

Excellentie!

„Het zij mij vergund eerbiedig ter kennis van Uwe „Excellentie te brengen, dat Zijne Excellentie de Gouverneur-„Generaal van Nederlandsch-Indië mij bij eigenhandig „geschreven brief in dato 27 Maart, met betuiging van „leedgevoel heeft uitgenoodigd mijn eervol ontslag als Presi-„dent van de Bank aantevragen. Ik eerbiedigde deze uit-„noodiging en werd vervangen door den heer Wiggers „van Kerchem.

„Hierop nam ik mijn pensioen, verliet Indië met mijn „familie en bevind mij thans in Nederland.

„Betaamt het mij erkentelijk te wezen voor de wijze „waarop mij door den Gouverneur-Generaal de harde be-„schikking over mijn lot is aangekondigd, zoo gevoel ik mij „nochtans gedrongen Uwe Excellentie mijn leedwezen te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„openbaren over het droevig einde van mijn langdurige „en getrouwe diensten in Indië, te meer daar de Voor- „zienigheid mij met voldoende kracht en lust had gezegend „om op gevorderde jaren nog langen tijd nuttig werkzaam „te kunnen zijn.

„Immers bij het innig bewustzijn van steeds al mijn „ambtelijke plichten gemoedelijk te hebben vervuld, vermeen „ik ook onder de aandacht van Uwe Excellentie te mogen „brengen, dat ik mede in mijn betrekking van President „der Javasche Bank heb bewezen het vertrouwen te ver- „dienen, waarmede het Gouvernement en mijne medeburgers „mij hebben vereerd. De blijken hiervan zal Uwe Excellentie „kunnen vinden in de hierbij haar aangeboden en indertijd „aan het Indisch bestuur ingediende stukken.

„Gedachtig aan deze bijzonderheden, mag ik niet ontveinzen, „dat mijn onverwacht ontslag uit mijn betrekking bij de „Javasche Bank mij pijnlijk heeft aangedaan, vermits ik „daardoor, afgescheiden van de daarin voor mij gelegen „krenking, op de meest gevoelige wijze in mijn financieële „belangen ben benadeeld geworden, dewijl het mij niet „mogelijk geweest zijnde uit mijn ambtelijke inkomsten voor „de toekomst te zorgen, ik mij thans met vrouw en vier „kinderen in bekrompen omstandigheden te Leiden heb „moeten vestigen. Ik zal hier niet verder uitweiden over „mijn tegenwoordigen toestand, in de hoop mijne belangen „in persoon bij Uwe Excellentie te kunnen voordragen, en „neem mitsdien eerbiedig de vrijheid haar te verzoeken, „mij daartoe de gelegenheid te willen openen op een zoo- „danigen dag als Uwe Excellentie zal gelieven aantewijzen."

Ik heb de eer te zijn

van Uwe Excellentie

de zeer gehoorzame dienaar,

FRANCIS.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Na eenige maanden op een antwoord van dezen brief te hebben gewacht, werd mij op den 2den Maart 1864 vergund mijne opwachting bij den heer Minister van Koloniën te maken. Ik verzocht Zijne Excellentie mijn reclame wegens onuitbetaald gebleven pensioen in nadere overweging te willen nemen en mij recht te doen wedervaren. Hierop antwoordde Zijne Excellentie, dat een staatsman op zijn bureau zijn hart te huis moet laten en dat hij geen verandering kon brengen in de door de Indische Regeering genomen beschikking. Overigens was hij zeer minzaam en welwillend en vergunde mij datgene te doen wat mij in het belang mijner kinderen raadzaam zou voorkomen.

Vaak ziet men in de menschelijke samenleving, dat een benadeeld persoon als een vijand en een begunstigde als vriend wordt beschouwd; dat hij, die te koppig is vleitaal te leeren, te onbuigzaam om te intrigeeren en te fier om gunsten te vragen, licht een prooi der ongenade van de grooten dezer aarde wordt.

Hoe het ook zij, na al deze vergeefsche pogingen, na al mijne vruchtelooze verzoeken aan de Regeering in Indië en in Europa, maakte ik eindelijk gebruik van de mij door den Minister van Koloniën gegeven vergunning en wendde mij tot mijn competenten rechter, het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië. Dit collegie toch was in mijne zaak de bevoegde rechtbank, dewijl in Indië geen forum voor administrative geschillen bestaat. Wel wordt bij artikel 82 van het Reglement op het Beleid der Indische Regeering iets bepaald, aangaande de kwestiën van administrativen aard, doch bij het slotartikel wordt gezegd, dat het artikel 82 slechts twee jaar na de inwerkingtreding van het Reglement van kracht blijft en dat na verloop van dien tijd de bedoelde geschillen, voor zoover ze op eigendom of daaruit voortspruitende rechten, op schuldvordering of andere burgerlijke rechten betrekking kunnen hebben, voor den gewonen burgerlijken Rechter gebracht worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Mijne vordering tegen de Regeering was gegrond op het Reglement op de burgerlijke pensioenen in Nederlandsch-Indië, waarbij aan ambtenaren van den Staat, na 20 jaren dienst, een *recht* op pensioen wordt verzekerd.

Dit Reglement zegt:

Art. 2. Twintig jaren dienst geeft recht op pensioen; art. 11 bepaalt het bedrag van het toetekennen pensioen voor elken rang in den dienst afzonderlijk. Art. 20 zegt: Ieder die een betrekking van ambtenaar zal bekleeden, zal zijn onderworpen aan een korting van 2 % van zijn tractement en emolumenten, en daarenboven van alle verhooging van het tractement de helft van het verhoogde bedrag moeten laten staan gedurende het eerste jaar.

Ik had 35 jaren gediend. Gedurende al dien tijd mijn contributie voor het pensioenfonds behoorlijk voldaan hebbende, had ik een wettig recht gekregen op mijn verdiend pensioen, bij mijn ontslag uit den dienst.

Dit recht werd mij willekeurig ontzegd, omdat ik eene betrekking aanvaardde bij een handels-instelling buiten bezwaar van den lande.

De Regeering in Indië hierover in rechten aangesproken zijnde, heeft het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië, na partijen in hare wederzijdsche belangen te hebben gehoord, bij arrest van den 23sten Januari 1868 beslist als volgt:

„Het Hoog Gerechtshof, enz.

„Ten aanzien der daadzaken:

„Overwegende, dat eischer — op grond dat hij bij besluit van „den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal van Neder„landsch-Indië, dd. 4 Maart 1851, n° 2, eervol als ambtenaar „uit 's lands dienst is ontslagen met behoud van recht op „pensioen; dat echter dit pensioen, ten bedrage van *f* 6750 „'sjaars, van af de maand Maart 1851 tot en met Juni 1863, „niet aan hem is uitgekeerd, — de gedaagde in rechten geroepen „en ten dage dienende, heeft gevorderd de veroordeeling van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„den gedaagde om aan den eischer ter zake voorschreven te „betalen de som van *f* 82687.50 en zulks alsnu met de „wettelijke interessen van dien à 6 % 's jaars *a die litis motae* „met de kosten van het geding;

„Dat de gedaagde hiertegen heeft aangevoerd, dat bij „voormeld Gouvernementsbesluit, de eischer bij art. 2 eervol „uit 's lands dienst is ontslagen met behoud van recht op „pensioen, doch bij art. 3 van datzelfde besluit is benoemd „tot President der Javasche Bank, en zulks met stilstand „van het hem aankomend landspensioen gedurende den „tijd dien hij deze betrekking bekleeden zal;

„Dat de eischer die benoeming onder die voorwaarde „aangenomen en die betrekking bekleed heeft tot ultimo „Juni 1863, waardoor hij heeft bewilligd in den stilstand „van zijn pensioen over dat tijdvak; weshalve de gedaagde „heeft geconcludeerd tot ontzegging van den eisch met veroor- „deeling van den eischer in de kosten van het rechtsgeding;

„Dat de eischer bij schriftuur van repliek hoofdzakelijk „heeft geallegeerd, dat volgens de wet de benoeming van „een gepensioneerden ambtenaar tot President der Javasche „Bank niet medebrengt stilstand van pensioen gedurende „den tijd dien hij deze betrekking bekleedt; dat wanneer „de wet aan den gepensioneerden ambtenaar het genot van „het pensioen doet behouden, niettegenstaande zijne benoeming „tot President der Javasche Bank, de Regeering niet ge- „rechtigd is, om, eigener autoriteit, in strijd met de wet, „den stilstand van het pensioen te gelasten; dat, volgens „het beweren van de gedaagde, partij moet geacht worden „een overeenkomst te hebben aangegaan, en dat de toe- „stemming van den eischer tot het aangaan van die over- „eenkomst moet worden afgeleid uit, en bewezen door „de aanneming der benoeming en het bekleeden der „betrekking;

„Dat echter het bestaan van een dergelijke overeenkomst

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„ten stelligste wordt ontkend en het bewijs ook door den „gedaagde niet is geleverd;

„Dat bij het besluit van 4 Maart 1851, n° 2, de „betrekking van President der Javasche Bank niet aan „den eischer is aangeboden onder de voorwaarde dat hij „van zijn pensioen afstand zou doen, doch de eischer is „benoemd, en de Regeering daarbij aan den benoemde zonder „zijne toestemming als last heeft opgelegd, stilstand van „pensioen;

„Dat uit die aanneming van de benoeming niet volgt „de aanneming van den daarbij opgelegden last, daar het „bekleeden der betrekking van President der Javasche „Bank en het doen gelden van het recht van pensioen „geen onvereenigbare handelingen zijn en meer gemeld „besluit niet onsplitsbaar is, zoodanig, dat de aanneming „van de benoeming noodzakelijk de aanneming van den „daarbij opgelegden last ten gevolge heeft;

„Dat bovendien het besluit van 4 Maart 1851, n° 2, „bevat eene beschikking van den souverein en eene beschikking „van de Regeering als rechtspersoon, en dat door aan- „tenemen de benoeming van den souverein de eischer niet „kan gezegd worden te hebben gehandeld met de Regeering „als rechtspersoon, tegen wien hij het zijne kan doen „gelden op pensioen in tegenoverstelling van den souverein, „die ter zake van de uitoefening zijner hierbij bedoelde „souvereiniteitsrechten niet voor den rechter kan worden „geroepen; dat het voorts buiten allen twijfel verheven „is, dat de Regeering in het belang der Javasche Bank, „den eischer als de meest geschikte persoon gekozen heeft; „dat echter, wanneer wordt aangenomen, dat zij den eischer „heeft benoemd onder voorwaarde, dat hij van zijn pensioen „zou afstand doen, en dat zij die benoeming zou hebben „ingetrokken, indien de eischer zich uitdrukkelijk tegen „den stilstand van zijn pensioen had verzet, daaruit zoude

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„volgen, dat het door den stilstand van het pensioen te „behalen voordeel de beweegreden van de benoeming is „geweest; dat alsdan aan dien, bij het besluit opgelegden „en zoo men beweert aangenomen last een ongeoorloofde „oorzaak ten grondslag zou liggen en men zich zou beroepen „op eene overeenkomst, welke volgens de wet krachteloos „is; hebbende de eischer op deze in het breede uiteengezette „gronden gepersisteerd als bij eisch;

„Dat de gedaagde harerzijds heeft gepersisteerd als bij „antwoord, daarbij met opzicht tot de rechtsgeldigheid van „het gemaakte en aangenomen beding nog aanvoerende, „dat de eischer alleszins het recht had zijne benoeming „zoowel met als zonder zoodanige voorwaarden van de hand „te wijzen, maar na vroeger die benoeming onder die „voorwaarde te hebben aangenomen, zijn recht heeft verloren „om later tegen de gestelde voorwaarde optekomen; dat „de eischer te vergeefs tracht te betoogen, dat zoodanige „overeenkomst een ongeoorloofde oorzaak zou hebben, „vermits de gedaagde, die het recht op pensioen heeft toe- „gekend, en de eischer, die dat recht heeft verkregen, zeer „zeker omtrent de uitoefening van dat recht overeenkomsten „kunnen sluiten; dat eene overeenkomst waarbij de gedaagde „en de eischer overeenkomen, dat onder gegeven omstandig- „heden van dat recht op pensioen geen gebruik zal worden „gemaakt, noch bij de wet verboden, noch strijdig is „met de goede zeden of met de openbare orde; dat de „eischer vervolgens zijne bewering bij pleidooi nader heeft „toegelicht; *)

„Met betrekking tot het recht:

„Overwegende, dat tusschen partijen is buiten geschil „en uit de overgelegde stukken blijkt, dat de eischer bij „besluit van 4 Maart 1851, n° 2, eervol als ambtenaar

*) Zie bijlage n° 2.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„uit 's lands dienst is ontslagen met behoud van recht op „pensioen, en dat dit pensioen, bedragende *f* 6750 's jaars, „van af de maand Maart 1851 tot en met de maand Juni „1863, te samen uitmakende *f* 82687.50, den eischer niet „is uitgekeerd;

„Dat mede niet wordt betwist, dat de Regeering niet „gerechtigd was, bij de benoeming van den eischer tot „President der Javasche Bank, eigenmachtig den stilstand „van het den eischer toegekend pensioen te gelasten; dat „echter de gedaagde beweert, krachtens eene tusschen partijen „aangegane overeenkomst van de verplichtingen tot betaling „van het gevorderd pensioen te zijn ontslagen, doordien „de eischer tot President der Javasche Bank was benoemd, „onder voorwaarde, dat zijn pensioen zou stilstaan gedurende „den tijd dien hij die betrekking zou bekleeden, en eischer „in dien stilstand zou hebben bewilligd door de benoeming „onder de gestelde voorwaarde aantenemen;

„Overwegende te dien aanzien, dat de eischer na bij „art. 2 van het besluit van 4 Maart 1851, n° 2, uit 's lands „dienst te zijn ontslagen met behoud van recht op pensioen, „krachtens art. 39 van het octrooi en reglement voor de „Javasche Bank (Staatsblad 1848, n° 12) bij art. 3 van „dat besluit, onder nadere goedkeuring des Konings, benoemd „is tot President van de Javasche Bank op de voor die „betrekking vastgestelde bezoldiging, en zulks met stilstand „van het aankomend landspensioen, gedurende den tijd „dien hij deze betrekking bekleeden zal;

„Overwegende, dat uit deze bewoordingen van het besluit „niet kan worden afgeleid, dat de eischer voorwaardelijk „is benoemd, zoodat die benoeming alleen van kracht zou „zijn, bijaldien de eischer afstand deed van zijn pensioen;

„Overwegende, dat dit ook niet de bedoeling der Regeering „kan geweest zijn, daar toch uit de ten processe overgelegde „Kabinets-missive van den toenmaligen Gouverneur-Generaal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„dd. 9 Mei 1851, aan den eischer gericht, blijkt, dat de „benoeming van dezen niet is geschied om ten behoeve van „den lande eenig voordeel te bedingen, maar geheel in „het belang van de Javasche Bank, omdat eischer geacht „werd de meest geschikte persoon te zijn;

„Overwegende, dat — vermits alzoo de Regeering niet kan „gezegd worden, bij meer gemeld besluit, met den eischer eenige „overeenkomst te hebben willen aangaan, maar dat besluit, „zoo volgens de bewoordingen waarin het vervat is, als „volgens de bedoeling, bevat inderdaad de onvoorwaardelijke „benoeming van den eischer tot President der Javasche „Bank, met bijvoeging echter van de eenzijdige wilsverklaring „van de Regeering, dat zoolang de eischer die betrekking zou „vervullen, zijn pensioen zou stilstaan, — door de aanvaarding „dier betrekking geen overeenkomst kan zijn aangegaan;

„Overwegende, dat het bewijs evenmin is geleverd dat „de eischer in den door de Regeering bevolen stilstand „van zijn pensioen berust of stilzwijgend van zijn pensioen „afstand gedaan heeft;

„Overwegende, dat de aanvaarding der benoeming niet „noodwendig leidt tot de gevolgtrekking, dat eischer van zijn „pensioen afstand heeft gedaan, vermits die aanvaarding „slechts eene verbindtenis deed geboren worden tusschen „den eischer en de Javasche Bank, en die handeling niet „onvereenigbaar is, noch in eenig verband staat met het „verkregen recht om uit 's lands kas pensioen te genieten;

„Overwegende, dat ook de brief van den eischer dd. 19 April „1851, aan den Gouverneur-Generaal gericht, waarop de „gedaagde zich beroept, geen bewijs oplevert voor den „afstand van het pensioen;

„Dat immers die brief in substantie inhoudt een beklag, „dat in het besluit van ontslag uit 's lands dienst en bij „de vermelding daarvan in de Javasche courant niet een „enkel woord van onderscheiding tot openbare erkenning

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„zijner langdurige en goede diensten was opgenomen, hem „waarborgende om bijaldien de omstandigheden zulks mochten „vorderen, weder in dienst te mogen treden, te meer, „omdat hem slechts het recht op pensioen, maar geen pensioen „was toegekend; dat nu in deze woorden niet ligt opgesloten „de erkenning van het recht der Regeering om den stilstand „van het pensioen des eischers te bevelen, noch een berusting „in dat bevel, veel minder de afstand van het pensioen, „maar dat die woorden alleen bewijzen dat de beschikking „der Regeering over het pensioen de aandacht des eischers „getroffen heeft;

„Overwegende eindelijk, dat de omstandigheid, dat de eischer „gedurende geruimen tijd zijn recht niet heeft doen gelden, „niets ter zake doet, vermits rechten door het niet gebruik „maken daarvan alleen worden verloren in de gevallen „en na verloop van den tijd bij de wet bepaald;

„Overwegende, dat, aangezien uit het vorenstaande volgt, „dat tusschen partijen geen overeenkomst is aangegaan „betreffende den stilstand van het pensioen des eischers, „noch door dezen afstand is gedaan van zijn recht op „pensioen, het overbodig is de overige door den eischer „tot wederlegging der door de gedaagde tegen de ingestelde „vordering aangevoerde middelen en gronden te onderzoeken, „en de vordering alzoo als rechtmatig en gegrond behoort „te worden toegewezen;

„Gelet op artikel 58 van het Reglement op de Burgerlijke „Rechtsvordering;

„Veroordeelt de gedaagde om aan den eischer te betalen de som „van *f* 82687.50, en zulks alsnu met de renten dier som ad 6 % „'s jaars van af den dag der dagvaarding tot de volle voldoening toe;

„Veroordeelt de gedaagde nog in de kosten van het geding."

Zie Weekblad van het Recht van 18 Juni 1868, n° 3009.

(w. g.)

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Nauwelijks was dit in Nederland bekend geworden of er ging een weergalmende kreet van verontwaardiging tegen mij op wegens mijn verzet tegen de Regeering en mijne houding tegenover de handelingen van den heer Rochussen, die in zijn brief van 9 Mei 1851 zooveel blijken van welwillendheid aan den dag had gelegd. Mijne pogingen tot verkrijging van mijn recht werden als immoreele handelingen beschouwd, en ik moest deswege van den Referendaris bij het Ministerie van Koloniën Quarles van Ufford en den Secretaris-Generaal Feith bittere verwijtingen aanhooren. Laatstgenoemde ging zelfs zóóver mij te zeggen, dat slechts geldzucht de drijfveer was van mijne handeling.

Dit vooroordeel verspreidde zich meer en meer in den Haag, waartoe naar alle waarschijnlijkheid de tegenwoordigheid daar ter plaatse van den heer Rochussen, Minister van Staat en Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en van den heer Reijnst, als de meest in deze zaak betrokken personen, (zie hierboven bladz. 23) niet weinig zal hebben bijgedragen.

Deze ongunstige stemming te mijnen opzichte griefde mij ontzettend, en ik stelde alles in het werk om mij zooveel mogelijk te rechtvaardigen bij de heeren machthebbenden, de élite der Nederlandsche staatslieden en leden van de Tweede Kamer. Ik maakte mijne opwachting bij hen, maar het vooroordeel tegen mij had zich reeds te vast geworteld om de welwillendheid van deze heeren te winnen.

De meesten hunner hebben mijne beleefde opwachting met koelheid, ja zelfs met grofheid beantwoord, uitgezonderd de heeren Heemskerk, Gevers Deijnoot, van Naamen, Nierstrasz, Wintgens en van der Linden, die, zonder mijn belang in bescherming te nemen, zich als gentlemen hebben doen kennen. Deze heeren ben ik mijnen dank verschuldigd voor de welwillende wijze waarop zij mij gehoor hebben verleend.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Al mijne pogingen om het tegen mij ontstane vooroordeel uittewisschen bleven echter vruchteloos, want de machtige invloeden, waartegen ik had te worstelen, wogen zwaarder dan de beweringen van een' onbekenden en vriendenloozen Indiër.

„Het is alleen aan den mensch gegeven de zaken uitte„leggen zooals hem het best gelegen komt", zegt de philosoof en staatsman Franklin. Zoo heeft ook onder deze omstandigheden de Regeering begrepen dat zij toch in haar recht was met mij het verdiende pensioen te onthouden, *niettegenstaande* het logische arrest van het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië mijn recht op dit pensioen boven allen twijfel verheven had.

De Regeering begaf zich dus in appel en verkreeg de vernietiging van de eerste uitspraak bij het hieronder volgend arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden, op den 12den Maart 1869 gewezen.

Ziehier het arrest:

„De Hooge Raad enz.

„Ten aanzien der daadzaken zich refereerende tot en „overnemende de daartoe betrekkelijke overwegingen van het „beklaagde arrest, en voorts overwegende dat de appellante „bij hare memorie van grieven primario heeft geconclu„deerd dat het Hoog Gerechtshof in Nederlandsch-Indië „zal worden verklaard onbevoegd kennis te nemen van de „door den geïntimeerde tegen de appellante ingestelde vorde„ring, en subsidiair, dat hij daarin niet ontvankelijk zal „worden verklaard, immers hem die zal worden ontzegd, „met veroordeeling in ieder geval van den geïntimeerde in „de kosten der beide instantiën, en dat, na memorie van „antwoord van den geïntimeerde, door beide partijen zijn „genomen conclusiën ter audientie en de zaak verder wederzijds „is bepleit en voldongen;

„Ten aanzien van het recht, en wel in de eerste plaats

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„wat betreft de door de appellante opgeworpen exceptie van „non-competentie *ratione materiae*, op grond dat de beoor- „deeling van aanspraken op pensioen en het verleenen of „weigeren daarvan, uitsluitend behoort tot de bevoegdheid „der administratieve macht:

„Overwegende ten aanzien der ontvankelijkheid dezer „exceptie, dat, hoewel zij voor het eerst is opgeworpen in „hooger beroep, echter niet behoeft te worden onderzocht „of beslist wat er moge zijn van de bewering van den „geïntimeerde, dat deze exceptie door de judicieele contenance „der appellante in eersten aanleg zou zijn gedekt, vermits, „bij het gegrond zijn van de beweerde onbevoegdheid der „rechterlijke macht om kennis te nemen van de onder- „werpelijke vordering, de eerste rechter zich ambtshalve „had behooren te verklaren onbevoegd en, bij verzuim daar- „van, dit alsnog zou moeten worden verklaard door den „Hoogen Raad, recht doende in hooger beroep;

„Overwegende wat betreft het al of niet gegronde der „aangevoerde onbevoegdheid, dat de bewering daarvan berust „op eene onjuiste voorstelling van den aard der ingestelde „vordering; dat immers daarbij niet is geëischt de toekenning „van een pensioen, maar de betaling eener som gelds ter „zake van, volgens de bewering van den geïntimeerde, „hem toekomend doch niet uitgekeerd pensioen van Maart „1851 tot en met Juni 1863; dat het al of niet bestaan „der beweerde schuld alleszins mag worden beoordeeld door „den burgerlijken rechter; dat hij ter juiste beoordeeling „daarvan moet en alzoo mag onderzoeken en beslissen of de „grondslag, waarop de vordering rust, behoorlijk is bewezen „en dat derhalve deze exceptie is ongegrond;

„Verwerpt haar;

„En alsnu ten aanzien der zaak ten principale:

„Overwegende (wat ter beoordeeling dezer zaak alles afdoet, „doch bij het beklaagde arrest geheel is voorbijgezien), dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„ het al of niet gegronde der ingestelde vordering daarvan afhangt
„ of aan den geïntimeerde door de bevoegde macht reeds
„ is toegekend en geregeld een bepaald, met een aangewezen
„ tijdstip aanvangend pensioen, loopende over de bij zijne
„ vordering vermelde jaren;

„ Overwegende immers, dat, hoewel, volgens de artikelen
„ 1 en 2 van het Reglement op het verleenen van pensioenen
„ aan burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië (Staats-
„ blad van Nederlandsch-Indië van 1837, n° 50), aan de burger-
„ lijke ambtenaren in de Oost-Indische bezittingen, op den
„ daarbij aangewezen voet, wordt verzekerd een pensioen uit de
„ Indische kas voor getrouwen en veeljarigen dienst in Neder-
„ landsch-Indië en twintig jaren dienst recht geven op pensioen,
„ echter de geheele verdere inhoud van dat Reglement
„ aanduidt, dat ontslag met recht op pensioen moet worden
„ onderscheiden van de latere toelegging van het pensioen
„ zelf; dat toch die toelegging niet geschiedt dan op verzoek
„ en na voldoening aan al de daarmede in verband staande
„ bepalingen, met name, na indiening van de daartoe bij
„ art. 24 gevorderde bescheiden, nadat (naar art. 25) de dienst-
„ tijd van den belanghebbende behoorlijk door de Algemeene
„ Rekenkamer is geverificerd en na bepaling door den
„ Gouverneur-Generaal, (door wien, naar art. 11, in den regel de
„ pensioenen worden toegelegd), zoowel van het bedrag als
„ van den tijd van aanvang van het pensioen; doch dat de
„ toelegging van een bepaald pensioen, loopende over den bij zijne
„ vordering vermelden tijd door den geïntimeerde niet is bewezen;

„ Overwegende toch, dat wel is waar de geïntimeerde zich
„ daartoe beroept op de in zijn eervol ontslag uit 's lands
„ dienst, bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Neder-
„ landsch-Indië van 4 Maart 1851 voorkomende bijvoeging:
„ *met behoud van recht op pensioen;* dat echter deze uitdrukking
„ aldaar is opgenomen ter voldoening aan het voorschrift van art.
„ 28, lett. *a*, van evengenoemd Reglement, bepalende, dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„de aanspraak op pensioen wordt verloren door een ontslag „uit 's lands dienst, waarbij het behoud van het recht op „pensioen niet uitdrukkelijk is verzekerd, en dat zij derhalve „niet anders beteekent, dan dat de ontslagen ambtenaar „zijn aanspraak op pensioen niet verliest;

„Overwegende, dat dit in het onderwerpelijk geval daardoor „wordt bevestigd dat het belang van den ontslagene uit „'s lands dienst en zijne benoeming tot President der Java- „sche Bank medebracht, bij zijn ontslag en zijn aanstelling „daartoe tevens te ontvangen de verzekering van het behoud „van zijn recht op pensioen, en dat alle twijfel omtrent de „beteekenis dier woorden ophoudt, door de nadere bijvoeging „in hetzelfde besluit van ontslag en benoeming: „en zulks „met stilstand van het hem aankomend landspensioen ge- „durende den tijd dien hij deze betrekking (van President „der Javasche Bank) bekleeden zal";

„Overwegende derhalve, dat bijaldien de eerste rechter „met inachtneming van het onderscheid tusschen het toe- „kennen van het recht op pensioen en toeleggen van een „bepaald pensioen, zich had geplaatst op het juiste stand- „punt voor de beslissing der aan zijne beoordeeling onderworpen „vordering, die vordering niet door hem toegewezen zou „zijn bij gebreke van den titel waarop zij berust;

„Overwegende bovendien, dat, zelfs met aanneming van „het door hem gekozen standpunt, die vordering had behooren „te zijn afgewezen;

„Overwegende toch, dat, al zou men met den eersten „rechter moeten oordeelen dat tusschen partijen niet is „aangegaan eene eigenlijk gezegde overeenkomst tot stilstand „van het pensioen, dan toch vast staat dat de benoeming „van den geïntimeerde is geschied onder de daarbij uit- „drukkelijk gevoegde voorwaarde van stilstand van pensioen; „dat de geïntimeerde die benoeming dadelijk en zonder eenig „protest onvoorwaardelijk heeft aangenomen en daardoor

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„metderdaad heeft getoond zich eene aanstelling met die „clausule te hebben laten welgevallen, en dat daaruit volgt, „dat de eerste rechter ten onrechte heeft beslist, dat de „geïntimeerde slechts zou zijn benoemd met bijvoeging der „eenzijdige wilsverklaring van de Regeering, dat zoolang „hij die betrekking zou vervullen, zijn pensioen zou stilstaan;

„Overwegende wat betreft den tweeden grond van beslis„sing, dat namelijk evenmin zou zijn geleverd het bewijs „dat de geïntimeerde in den door de Regeering bevolen„stilstand van zijn pensioen zou hebben berust; dat integen„deel de berusting daarin van zijne zijde boven alle bedenking „is verheven;

„Overwegende toch, dat hij vooreerst de benoeming „onder de daaraan toegevoegde voorwaarde dadelijk en „zonder eenige bedenking heeft aangenomen en aanvaard; dat „hij vervolgens eenige weken daarna, bij een brief aan „den Gouverneur-Generaal van 19 April 1851, heeft erkend „dat hem slechts het recht op pensioen, maar geen pensioen „was toegekend, terwijl het niet aangaat met den eersten „rechter aantenemen, dat die woorden alleen zouden bewijzen „dat de beschikking der Regeering over het pensioen de „aandacht van den geïntimeerde zou hebben getroffen, en „dat hij eerst verscheidene jaren later, den 19den April „1857, den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië „heeft verzocht, den stilstand van zijn pensioen te doen „opheffen en het toekomend pensioen te doen ingaan van „den dag waarop hij eervol uit 's lands dienst en onder „toekenning van het recht op pensioen is ontslagen;

„Overwegende, dat mitsdien de appellante bij het beklaagde „arrest van het Hoog Gerechtshof in Nederlandsch-Indië van „23 Januari 1868 is bezwaard, en dat haar beroep is gegrond;

„Recht doende in hooger beroep;

„Doet evengenoemd arrest te niet;

„En doende wat het Hof had behooren te doen:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„Ontzegt den oorspronkelijken eischer, thans geïntimeerde, „zijne vordering;

„Veroordeelt hem in de kosten der beide instantiën."

(w. g.)

Ik betreur de omstandigheden die den Hoogen Raad hebben bewogen om in deze zaak ten principale te oordeelen, met andere woorden haar geheel aftedoen. Dit toch was, met het oog op het ingesteld appel, niet volstrekt noodig. Immers werd bij dit appel slechts geëischt de niet ontvankelijkheid mijner vordering, dat wil zeggen: de verklaring door den Hoogen Raad, dat mijne vordering niet bij den burgerlijken rechter te huis behoorde, zonder dat gevorderd werd eene beslissing omtrent de gegrondheid van de vordering zelve. De finale wijze waarop de Hooge Raad de zaak heeft afgedaan, had voor mij dit groote nadeel dat, terwijl, zooals gezegd is, de aanval der tegenpartij niet tegen de hoofd- of principale kwestie was gericht, van mijne zijde niet al die redenen zijn bijgebracht kunnen worden die ten voordeele mijner zaak pleiten en die, zoo ze voorgebracht waren, de ongegrondheid zouden hebben aangetoond der motieven waarop thans het arrest berust. Ten blijke hiervan wijs ik op bijlage n° 3.

Het voorrecht missende een rechtsgeleerde zijn, acht ik mij niet bevoegd de rechtsgronden te beoordeelen waarop eenige rechterlijke beslissing rust. Ik moet derhalve als staatsburger de beide arresten eerbiedigen. Doch in mijn ambtenaarsloopbaan in Indië, de betrekking van ambtenaar van den burgerlijken stand en van notaris bekleed hebbende en als hoofd van gewestelijke besturen, ook 't praesidium van verschillende rechtbanken hebbende waargenomen, heb ik mij eenigszins moeten verdiepen in de Nederlandsche wetgeving, zoodat ik de bescheiden meening durf uitspreken, dat bij de beoor-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deeling der bevoegdheid van burgerlijke of administratieve rechters in het onderwerpelijk geval in aanmerking had behooren te komen, dat, hoewel het onbetwistbaar is, dat het al of niet verleenen van landspensioen tot het gebied van het staatsrecht behoort, het even zeker is, dat wanneer het recht op een pensioen *is* verzekerd, een onrechtmatig te kort doen van dat recht eene burgerlijke vordering daarstelt, tot uitkeering van het geldelijk bedrag aan dat toegekend recht verbonden, en dat gevolgelijk de beoordeeling van een dusdanig geschil tot de competentie behoort van den burgerlijken rechter. Het hier gezegde geldt nog meer voor Indië dan voor Nederland, wegens het verschil der staats-instellingen.

In Nederland bestaat een Staatscollegie voor bestuursgeschillen, maar in Indië niet, en daar het niet in de bedoeling van den wetgever kan gelegen zijn, dat men recht moet zoeken bij den belanghebbenden rechter, zoo is aan den burgerlijken regter in Indië een uitgebreider bevoegdheid toegekend dan in Nederland, zooals, gelijk hiervoren werd gezegd, ook te zien is in art. 132, in verband met art. 72 en 82 van het Indisch Reglement op het beleid der Regeering, dat van een later datum is dan de Nederlandsche Grondwet.

Naar mijne meening had dus de Hooge Raad, even als het Hoog Gerechtshof, mijne vordering kunnen toewijzen en dwaalde dit rechtscollegie door mij alle aanspraak of titel op mijn pensioen te ontzeggen, op grond dat geen besluit der Indische Regeering was overgelegd, waarbij dat pensioen was toegekend. Immers juist deze toekenning van pensioen, *deze titel* werd mij, in strijd met de wet, door de belanghebbende Regeering, onverkrijgbaar gemaakt, en zij kon alzoo als aanwezig worden beschouwd, op grond van art. 1296 van het Burgerlijk Wetboek, dat zegt: „de „voorwaarde wordt gehouden voor vervuld, indien de schulde„naar, die zich onder dezelve verbonden heeft, de vervulling „der voorwaarde heeft verhinderd."

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Immers juist het gemis van dien titel, wat in het arrest als een bezwaar wordt tegengeworpen, was de eenige aanleiding tot het proces; bovendien, zooals blijkt uit het vernietigd arrest, was de Regeering van dat gemis de moedwillige oorzaak.

De Indische rechter heeft derhalve de wettigheid onderzocht van een Regeeringsdaad en op grond der bewezene feiten en het door de Regeering erkende recht op pensioen, alsnog gedaan hetgeen de Regeering had behooren te doen.

Het gemis der bescheiden, bedoeld bij art. 24 van het pensioens-reglement, is de eenige oorzaak van het proces geweest. De Regeering had de verkrijging van dat bewijs, door haar besluit van 4 Maart 1851, n° 1, eigenmachtig onmogelijk gemaakt, en art. 1296 Burgerlijk Wetboek hierop toepassende, werd dit bewijs in rechten niet meer noodig.

Er wordt gezegd: gij hebt de benoeming onder voorwaarde van stilstand van pensioen dadelijk zonder eenig protest, onvoorwaardelijk aangenomen en daardoor metderdaad getoond eene aanstelling met die clausule u te hebben laten welgevallen. Dit klinkt voorzeker logisch en zou ook waar zijn indien de Regeering eenige voorafgaande regeling had gemaakt, gelijk bij dusdanige benoeming steeds plaats heeft, of binnen hare wettige rechten ware gebleven, of bij haar besluit van benoeming de aanneming van de betrekking van President der Bank van eene gestelde voorwaarde afhankelijk had gemaakt.

De Gouverneur-Generaal heeft bij zijn besluit van 4 Maart 1851, n° 1, geen voorwaarde willen of kunnen maken. Zoodanige voorwaarde, namelijk afstand van pensioen tegen de verleening van een post, zou in een woord onmogelijk, althans nietig zijn, als strijdig met de goede zeden; zie art. 1290 Burgerlijk Wetboek.

Neen, de Gouverneur-Generaal heeft eigenmachtig gezegd:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„ik betaal u geen pensioen zoolang gij bij de Bank zult „dienen."

Dit heeft de rechter in Indië „eenzijdige wilsverklaring" genoemd, en daarom heeft ook mijnerzijds geen toestemming noch berusting in die wilsverklaring kunnen plaats hebben.

Nu wat betreft het „onvoorwaardelijk aannemen der be- „noeming met de daarbij gevoegde voorwaarde van stilstand „van pensioen zonder eenig protest."

Tot het aannemen der benoeming zonder protest was ik, zooals hierboven reeds vermeld is, volkomen gerechtigd, daar deze benoeming, gegrond op het octrooi der Javasche Bank, tot het uitsluitend attribuut van Zijne Majesteit den Koning en het ontslag uit den Indischen dienst tot de administratieve bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal behoorde, zoodat deze ten onrechte de beide attributen en een besluit heeft vereenigd, waarschijnlijk om daardoor de onrechtmatigheid van den last tot stilstand van het pensioen minder in het oog te doen loopen.

Derhalve heb ik de benoeming als eene aanstelling van den souverein zonder protest aangenomen, en over de andere bepalingen van den Gouverneur-Generaal onmiddellijk na de aanvaarding der betrekking mijne bezwaren te kennen gegeven, bij brief van den 19den April 1851, die het Hoog Gerechtshof als een brief van beklag heeft aangemerkt en de Hooge Raad daarentegen als eene erkentenis, dat slechts het recht op pensioen, maar geen pensioen is toegekend.

Om over dit verschil van meening tusschen deze twee hooge rechterlijke collegiën te oordeelen, behoort men den bedoelden brief te lezen, door mij slechts weinige dagen na aanvaarding der betrekking bij de Bank geschreven en met geen andere bedoeling dan om, met inachtneming van het door een oud landsdienaar aan den Gouverneur-Generaal verschuldigd decorum, tot protest te dienen en redres te vragen.

Zie pag. 73 van bijlage n°. 1.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De periode waaruit de Hooge Raad de bekende conclusie trekt, luidt als volgt:

„Maar geenszins mag ik voor Uwe Excellentie verbloemen „dat ik steeds de hoop gekoesterd heb, dat, bij mijn verlaten „van 's lands dienst, waarvoor ik nimmer een opoffering „te groot heb geacht, al deze verdiensten zoodanig in „aanmerking genomen waren, dat ik in mijn besluit van „eervol ontslag en daarvan gedane vermelding in de Java- „sche courant, minstens een enkel woord van onderscheiding „gevonden zou hebben, een openbare erkenning dier diensten „bevattende en mij bij voortduring het recht waarborgende, „om, bijaldien de omstandigheden zulks mochten vorderen, „weder in dienst te mogen treden, te meer omdat mij slechts „het recht op pensioen, maar geen pensioen is toegekend."

In de bedoeling dezer bewoordingen ligt, mijns inziens, niet een eenvoudige erkenning van den stilstand van het pensioen, maar wel, dat aangezien een stilstand was bevolen, men mijne diensten openbaar had moeten erkennen en mij de gelegenheid open laten om weder in dienst te treden.

Had de Gouverneur-Generaal aan dit mijn verzoek, bij wijze van redres, voldaan en mij bij den stilstand van pensioen tevens de gelegenheid gelaten, om des noods weder in dienst te treden, dan zou ik de bepaling van den stilstand mij hebben laten welgevallen, daar ik, zooals blijkt uit mijn opgenoemden brief, niet heb verlangd den dienst te verlaten en voorzeker later bij een gunstiger verhouding tusschen mij en den Gouverneur-Generaal weder in dienst zou zijn getreden, omdat mijne inkomsten bij de Bank van *f* 18000 's jaars gelijk stonden met de inkomsten die ik vele jaren in 's lands dienst had genoten. Te voren had Zijne Excellentie goedgevonden mij tot Inspecteur van Financiën te benoemen met vermindering van rang en inkomsten, en aangezien nu door mijne benoeming bij de Bank mijne inkomsten gelijk gesteld werden met de vroeger door mij genoten

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

inkomsten, zoo heb ik mijn brief begonnen met Zijne Excellentie dank te zeggen voor zijne belangstelling in mijn welzijn.

Op mijn verzoek om redres van mijn verkorte rechten is gevolgd een antwoord van den Gouverneur-Generaal, vol bewoordingen, hoogst vleiend voor mijn gevoel, maar beyattende geen enkel redres en eindigende met de woorden:

„Eene nadere openbare verklaring omtrent door UEd.Gestr. „aan den lande bewezene diensten zoude aan die erkenning „slechts kunnen schaden; in UEd.Gestr. welbegrepen belang „wensch ik mij van dezelve te onthouden."

Zie verder pag. 75 van bijlage n° 1.

Deze woorden, gevloeid uit de pen van een diplomaat die zijn bedoeling met schoone woorden kan bedekken, hadden voor mij eene groote beteekenis, en daar ik geen reden had op de welwillendheid van Zijne Excellentie te rekenen, gelijk hierboven is aangetoond, beschouwde ik ze als een dreigement, dat ik niet raadzaam achtte te trotseeren, omdat het nutteloos zou zijn geweest recht te zoeken onder tijdsomstandigheden, waarin het hoofd des bestuurs het gezag der Koninklijke bepalingen niet heeft willen erkennen.

Ik besloot derhalve geen afstand te doen van de hoop eenmaal mijn rechten te doen gelden, maar achtte het raadzamer gelukkiger tijdsomstandigheden aftewachten, voordat ik krachtdadiger tegen het mij aangedane onrecht zou opkomen, te meer omdat mijn recht door een weinig uitstel niet geprejudicieerd kon worden en er een goed motief bestond dit uitstel te wettigen. Immers § 1 van art. 25 van het besluit, Buitenzorg, 12 December 1829, Indisch Staatsblad n° 122 van dat jaar, bepaalt: „De wegens geldelijke „of materieele administratie aan den lande comptable ambte„naren blijven gedurende den tijd van vijf jaren na aftreding „aansprakelijk voor de door hen gevoerde administratie."

Daar ik nu niet vóór den afloop van dien tijd mijn acquit en décharge van de Rekenkamer kon bekomen, een

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stuk dat ik van belang achtte om bij mijn reclame de overtuiging te geven, dat de Staat aan mij niets te kort was gekomen in de vele en belangrijke geldelijke administratiën welke mij waren toevertrouwd geworden, zoo is mij raadzaam voorgekomen de ontvangst van dit stuk aftewachten, om daarin ook een reden te meer te vinden, mijn verzoek ter erlanging van mijn verdiend pensioen met nog meer klem te ondersteunen.

Hiermede is mijn beschouwing van 's Hoogen Raads arrest afgeloopen. Ik heb gezegd tegen de gronden van die uitspraak veel te kunnen inbrengen. Mij dunkt, ik deed wat ik beloofde.

Een wettig verdiend pensioen, waarvoor ik vijf-en-dertig jaren lang 2 % van mijn inkomen had gecontribueerd; wat mij door het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië was toegewezen tot een bedrag van *f* 82000; dat pensioen te moeten laten ten bate van den Staat, alleen omdat mij eene betrekking was bezorgd bij eene handelsinrichting buiten alle bezwaar van den lande, zie dat kon onmogelijk in de bedoeling zijn van de natie, noch van onzen geëerbiedigden Koning. Ik besloot dus tot een beroep op de natie, te meer omdat ik mij door de handelingen der Indische Regeering en het arrest van den Hoogen Raad zeer gecompromitteerd gevoelde. 't Was alsof men mijn naam, dien ik steeds onbevlekt had bewaard, den blaam van immoraliteit wilde aanwrijven.

Alvorens echter met mijn verhaal voorttegaan, waarbij ik genoodzaakt zal zijn zaken en personen te beschrijven, die ik kieschheidshalve liever onbesproken had gelaten, moet ik eene kleine uitweiding doen, mij in de pen gegeven door de herinnering aan de verschillende voorwendsels, waaronder men mijne billijke eischen telkens heeft afgewezen.

De staatsman en philosoof Franklin had zich eens voorgenomen, even als de Braminen, geen dierlijk voedsel te nuttigen dat leven had gehad. Op een zeereis echter van Philadelphia naar New-York, die langer had geduurd dan

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

door hem berekend was, begon er gebrek te ontstaan aan mondvoorraad, zoodat er eindelijk niets anders te eten was dan gebakken sardijntjes; deze mogt hij niet eten. Intusschen plaagde hem de honger zoodanig, dat hij aan het redeneren geraakte en tot de conclusie kwam, dat, aangezien de visschen elkander opaten, de mensch ook wel visch kon eten. Hij stilde dus zijn honger met de sardijntjes, maar verklaarde daarbij: „het is toch alleen aan den mensch gegeven „de zaken uitteleggen zooals hem het best gelegen komt."

Zoo hebben in mijne zaak tegen de Indische Regeering verschillende zienswijzen plaats gevonden. De Regeering heeft gemeend het door mij verdiend pensioen niet te moeten uitbetalen, omdat zij mij een betrekking bij een handelsinstelling had bezorgd.

Het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië was van meening, dat de Regeering niet bevoegd was om mij het door de wet vastgesteld pensioen te onthouden. De Hooge Raad der Nederlanden verklaarde, dat zonder een speciale toekenning van het pensioen door de Regeering, ik geen recht op mijn pensioen kon doen gelden. Ik blijf echter staande houden, op grond mijner betaalde contributie en de wettelijke bepalingen van het pensioens-reglement, zie bijlage n° 1, pag. 83, dat mij het pensioen niet kan worden onthouden zonder wetschending en onrechtmatige handeling. Ik weet niet welk oordeel zij, die dit boekske der lezing waardig keuren, zullen vellen, maar ik kan nimmer ophouden te betreuren, dat mij de belangrijke som van *f* 82000, die mij wettig toekomt, tegen wet en recht wordt onthouden.

Na de uitspraak van den Hoogen Raad had ik gewenscht de beslissing in te roepen van den Raad van State, maar ik werd hiervan teruggehouden door eene mondelinge mededeeling van den Minister van Koloniën, dat dit Staatscollegie geen kennis nam van Indische geschillen van bestuur.

Ik wendde mij derhalve, op grond van art. 9 der Grondwet,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bij verzoekschrift van 20 September 1869, tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal, hare bescherming inroepende om mij recht te doen wedervaren.

Zie bijlage n° 1.

Dit request is in handen gesteld van de commissie voor de verzoekschriften en in de zitting der Tweede Kamer van den 8sten November 1869 werd besloten, met het oog op mijn langdurige aan den lande bewezene diensten, het verzoekschrift ter griffie te deponeren ter inzage voor de leden.

Dit voorstel is uitgebracht bij monde van het lid der commissie den heer Pijls en was hoofdzakelijk gegrond op de motieven: „ De Hooge Raad der Nederlanden heeft zijne „vordering nopens den voorgegeven stilstand van pensioen „afgewezen," en „Men kan niet aannemen, dat de Gouver„neur-Generaal Rochussen ten onrechte en willekeurig zou „hebben bepaald, dat het pensioen van den heer Francis „zou stilstaan."

Ik had in mijn request de vertegenwoordigers van het Nederlandsche volk eerbiedig verzocht kennis te nemen van een geschil met de Regeering, waarop tegenstrijdige beslissingen van den burgerlijken rechter waren gevallen.

Dit verzoek gold dus niet alleen de belangen van een staatsburger, maar ook, zooals mij toescheen, van de constitutioneele rechten der ingezetenen van het Rijk der Nederlanden.

Ik koesterde derhalve de verwachting, dat al de door mij aangevoerde gronden van beklag aan de wet getoetst zouden worden, om op voldoende gronden uittemaken, of de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië bevoegd was een door de wet verzekerd pensioen eigenmachtig te doen stilstaan, te meer daar de bewering, dat niet aantenemen was: „dat de heer Rochussen willekeurig den stilstand „van het pensoen zou hebben bepaald," mijn bezwaar niet kon oplossen, vermits de heer Rochussen niet onfeilbaar was en als mensch kon dwalen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Met eerbied gesproken van de Nederlandsche volksvertegenwoordiging, had ik niet kunnen denken, dat de meerderheid der volksrepresentanten een dusdanig motief voldoende kon achten, om zonder eenig verder onderzoek de zaak van een mishandeld staatsdienaar met stilzwijgen voorbij te gaan.

Bij de volgende zitting der Kamer van den 9den November 1869 werd de beraadslaging voortgezet.

De heer van Kerkwijk herwatte alsnu de kwestie van mijn pensioen en zeide:

„Ik was gisteren door zware kramp in het hoofd verhinderd „het begin der zitting bij te wonen. Daarom ben ik niet „tegenwoordig geweest bij de beraadslaging over het adres „van den heer Francis, en ik zal thans de vrijheid nemen „aan den Minister eenige inlichting te vragen.

„Voor zoover ik, naar aanleiding van de ons toegezondene „stukken, over de zaak kan oordeelen, heeft de heer Francis „op zeer eervolle wijze gedurende vijf-en-dertig jaren het „land gediend.

„Hij is toen eervol ontslagen en benoemd tot President „der Javasche Bank, zonder dat hij om die betrekking had „gevraagd. Bij de benoeming heeft de Regeering tevens „bepaald dat zijn pensioen zou stilstaan.

„De heer Francis heeft zich over dat stilstaan tot het „Hoog Gerechtshof in Nederlandsch-Indië gewend, dat „verklaard heeft dat de Regeering niet bevoegd was, „eigenmachtig zijn pensioen te doen stilstaan en condamneerde „de Regeering het achterstallige pensioen uittebetalen.

„De Hooge Raad der Nederlanden heeft echter de uitspraak „van het Hoog Gerechtshof in Nederlandsch-Indië ver„nietigd, omdat de heer Francis niet aan eenige formaliteiten „van het pensioens-reglement had voldaan. Daaraan kon „hij niet voldoen zonder tusschenkomst van de Regeering „die ze geweigerd heeft.

„Nu zou ik gaarne van de Regeering inlichtingen omtrent

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„deze zaak hebben en de vraag tevens aan haar onderwerpen, „of zij door een besluit eigenmachtig het pensioen van een „ambtenaar kan laten stilstaan.

De heer de Waal, Minister van Koloniën: „Ik wil gaarne „antwoorden op de vraag van den geachten afgevaardigde, „of de Regeering eigenmachtig Indische pensioenen kan „laten stilstaan.

„Tot dusver heeft dit, naar ik meen, niet plaats „gehad, dan ten gevolge van de aanneming van zekere „betrekking en dus met overleg en na overeenkomst met „de belanghebbenden. Omtrent het geval in kwestie bestond „geschil, de uitspraak des rechters is ingeroepen en de „Regeering heeft nog geen aanleiding gevonden van de „laatste uitspraak bij zichzelve in beroep te komen."

De heer van Kerkwijk: „De Minister zegt, dat er geen „stilstand plaats gehad heeft dan in overleg en na overeen- „komst met belanghebbenden; maar nu is juist uit de „gewisselde stukken gebleken, dat geen overleg noch over- „eenkomst heeft plaats gehad met den heer Francis, en „daarom ontving ik gaarne inlichting omtrent de zaak. Mijns „inziens is de heer Francis zeer hard en onbillijk behandeld „door de Regeering, niettegenstaande die heer een zeer „eervolle ambtelijke loopbaan achter zich heeft."

Mijn request ter beschikking der heeren leden van de Tweede Kamer ter griffie nedergelegd, onopgemerkt gebleven zijnde, zoo vervoegde ik mij andermaal tot dat Staatslichaam met een tweede verzoekschrift.

Zie bijlage nº 4.

Dit request in handen gesteld zijnde van de commissie voor de verzoekschriften, heeft de heer van Naamen van Eemnes rapport uitgebracht, waarmede de Tweede Kamer zich vereenigde.

Dit rapport luidde:

„Dat men mag betwijfelen of volgens de regeling, die

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„zoowel in Nederlandsch-Indië als hier te lande geldt voor „het geheel of gedeeltelijk stilstaan van een pensioen, de „benoeming tot President van de Javasche Bank hiervoor „wel kon in aanmerking komen, omdat deze betrekking „niet uit 's lands kas bezoldigd wordt."

Hierop de noodige inlichtingen van den Minister van Koloniën gevraagd zijnde, heeft Zijne Excellentie goedgevonden, zonder de eigenlijke vraag der Kamer te beantwoorden, zich slechts te bepalen tot een zijdelingsche mededeeling van de geschiedenis mijner reclame, waartoe geen aanleiding bestond, want volgens het Bijblad van 27 November 1872, bladz. 533, had de Tweede Kamer verklaard, dat de zaak haar bekend was.

Zie Bijlagen, zitting 1872/1873, onder n° 145.

De bedoelde inlichting bevatte slechts een uitgebreid pleidooi ter verdediging van het standpunt door de Regering tegenover mij gekozen, doch de gemelde, door de Kamer verlangde inlichting was daarbij niet te vinden, gelijk breedvoeriger zal blijken uit de hierbij gevoegde bijlage n° 3.

Ongeacht de leemte van de ministeriëele inlichting, heeft de commissie voor de verzoekschriften van de Tweede Kamer, in wier handen die inlichting was gesteld, niet noodig geacht te onderzoeken of de vraag, gesteld bij besluit der Kamer van den 27sten November 1872, volledig was beantwoord, noch te overwegen of de wet al dan niet was geschonden door het eigenmachtig doen stilstaan van een verdiend pensioen, maar slechts zich bevredigd geacht met des Ministers brief, en besloten haar rapport uittebrengen in de zitting der Kamer van Vrijdag 4 Juli 1873, concluderende, bij monde van den heer Dr. Rombach, om overtegaan tot de orde van den dag, zeggende:

„Al moge ook de minder gunstige finantieële toestand „waarin de adressant verkeert en de herdenking der vele „en belangrijke diensten die hij den lande bewezen heeft, „misschien de gedachte aan het erlangen dier som hebben

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„opgewekt, zoo kan uwe commissie toch niet goedkeuren, „dat de adressant, na bij zijne benoeming met de daaraan „verbonden voorwaarde genoegen genomen te hebben, later „daartegen op alle wijzen reclameert."

Zonder den eerbied uit het oog te verliezen, welke men aan de vertegenwoordigers van het Nederlandsche volk verschuldigd is, zij het mij geoorloofd met de meeste bescheidenheid te vragen of de bewering omtrent de motieven mijner reclame als een bewezen feit kan worden aangemerkt, en of het aangaat op die opgeraapte beweringen wettig recht te verkorten, en den Staat, op kosten van een oud dienaar, die, zooals de heer Rombach heeft gelieven te zeggen, in bekrompen omstandigheden verkeert, met ruim *f* 82000 te bevoordeelen, zelfs al worden daardoor ook de onrechtmatige handelingen gedekt van eenige invloedrijke Regeeringspersonen?

Voorzeker is het prestige wat de toegenegenheid dier grooten geeft, op hooger waarde te schatten dan de voldoening gezorgd te hebben voor de belangen van een miskenden, vriendenloozen, aangenomen zoon van Nederland.

En wat sprak men van berusting in stilstand van pensioen? Had niet reeds het Hoog Gerechtshof van Nederlandsch-Indië de onwedersprekelijke stelling uitgesproken, dat afstand van rechten niet wordt verondersteld, maar duidelijk moet blijken?

De conclusie van den heer Rombach, namens de commissie voor de verzoekschriften uitgesproken in de zitting der Tweede Kamer van den 4den Juli 1873, is dan ook door verschillende der voornaamste leden van de Kamer bestreden, terwijl ook een lid der commissie, die het rapport van den heer Rombach mede had onderteekend, de edelmoedigheid heeft gehad te verklaren, dat het voorgelezen rapport twee voorname omissiën bevatte, hetgeen naar zijn bescheiden meening als een voldoende reden had behooren geacht te worden om dat rapport te wantrouwen, of wel hetzelve aan een nader onderzoek te onderwerpen, waartoe ook meerdere aanleiding

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

was te vinden in de openbare verklaringen van eenige leden der Kamer, te weten:

1° Jonkheer van Nispen tot Sevenaer, mede-onderteekenaar van het rapport van den heer Rombach, die het volgende in het midden bracht:

„Ik heb dit verslag mede onderteekend, omdat ik geen „noodelooze moeielijkheden wenschte te maken.

„De meeste inlichtingen van het verslag zijn volkomen „juist, maar er zijn twee punten die niet zijn opgenomen „en tot een juiste beoordeeling van de zaak mijns inziens „volstrekt noodig zijn.

„In de eerste plaats geloof ik dat de Gouverneur-Generaal „Rochussen in de gegeven omstandigheden niet bevoegd was, „volgens het destijds vigerend Reglement op de pensioenen, „om het pensioen van den heer Francis te doen stilstaan.

„De heer Rochussen heeft dus stilstand van pensioen „bevolen, buiten het geval waarin het Reglement stilstand „van pensioen kent.

„De handeling van den Gouverneur-Generaal was dus „eigenlijk onwettig.

„Nu komt daarbij een andere hoogst gewichtige consideratie, „almede niet in ons verslag vermeld, de omstandigheid, „dat de opvolgende President van de Bank niet alleen het „dubbel van het tractement van den heer Francis heeft „genoten, zoodat hij, niet als deze, *f* 18000, maar *f* 36000 „ontving, maar ook nog bovendien en gelijktijdig in het „genot was van *f* 6000 landspensioen."

2° De heer Mr. D. van Eck:

„Ik had gewenscht dat deze zaak op dit oogenblik niet „zou behandeld worden.

„Wanneer men let op het gewicht, dat de Kamer steeds „hecht aan klachten van hen die meenen dat de wet tegen- „over hun persoon geschonden is, dan geloof ik dat het „nu geen oogenblik is om deze zaak te behandelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„Ik meen dat dit verslag op een allerzonderlingste wijze „is daargesteld..

„De vorige spreker heeft, als men wel heeft verstaan, „reeds gezegd dat de meerderheid der commissie het niet „eens was met het verslag, en dit heb ik ook van andere „even bevoegde zijde vernomen.

„Ik zal mij niet uitlaten over de wijze waarop het verslag „tot stand is gekomen, maar ik geloof niet dat het op de „gewone wijze is geschied zooals een conclusie vastgesteld „moet worden.

„En nu moet men zich op het juiste terrein stellen.

„Ik weet dat men in zulke zaken van verschillende „redeneeringen uitgaat.

„Sommigen zeggen: ik kan niet zeggen dat het verzoek „gegrond is; anderen zeggen: particulieren moeten met „hunne bijzondere belangen niet bij de Kamer komen. „Maar dat laatste beweren mag de vraag hier niet zijn.

„De vraag is: is de wet geschonden?

„Thans is zij geschonden in den persoon van den heer „Francis, morgen wordt zij geschonden in den persoon van „een ander, overmorgen weer in een andere zaak, waar „men niet dadelijk zal wijzen op een onrecht aan een „bepaald persoon aangedaan. Doch ik herhaal het: de vraag „is, wien het dan al of niet geldt, alleen of de wet is geschon- „den, en is dit zoo, dan moet die schending worden hersteld.

„Die vraag moet ernstig onderzocht worden, want de „roeping der Kamer is, de wetten te handhaven en geen „schending daarvan te dulden."

3° De heer Mr. van der Does de Willebois:

„Gelijk reeds opgemerkt werd, volgt de behandeling dezer „zaak zeer spoedig op gewichtige bezigheden die onzen tijd „vorderden. Ik verklaar dus niet voldoende op de hoogte „te zijn om haar in haar geheel te bespreken.

„Slechts ééne opmerking. De hoofdgrond waarop men

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„zich beroept tegen het verzoek van den heer Francis is,
„dat hij zou hebben berust in zekere beperking van voor-
„deelen, een voorwaarde, zoo men wil, die aan zijne be-
„noeming zou zijn toegevoegd. Bij mij weegt die consideratie
„niet, eenvoudig om deze reden.

„Ik meen dat de bepaling van een tractement of pensioen
„of elke andere conditie bij een aanstelling geen onderwerp
„is van transactie, compromis of compositie."

4° De heer Jonkheer Mr. J. W. van Loon:

„Mijnheer de Voorzitter!

„Ik ben het volkomen eens met de twee vorige sprekers;
„alleen ga ik een weinig verder dan de heer van Eck.

„Het geldt hier niet privaat recht, maar publiek recht,
„en waar een wet geschonden wordt, gelijk hier art. 27
„van de pensioenswet, daar is geen mogelijkheid voor een
„ambtenaar om te zeggen: ik doe afstand van mijn recht,
„op voorwaarde dat gij mij deze of gene voordeelige betrek-
„king bezorgt. Indien hij dat gedaan hadde, hetgeen ik
„niet geloof het geval te zijn, zou hij naderhand, moreel
„niet, maar zeer zeker in rechten kunnen opkomen en
„zeggen dat hij een onrechtmatige daad had gedaan. Waar
„een onwettige clausule bij zijne benoeming is opgenomen,
„behoudt hij ten allen tijde het recht om, zoolang de zaak
„niet geprescribeerd is, tegen die clausule optekomen.

„Dat wordt hier beweerd het geval te zijn en ik hoop
„daarom dat de minderheid der commissie, die in den persoon
„van den heer van Nispen tegen de conclusie is opgekomen,
„de Kamer zal beletten eenvoudig overtegaan tot de orde
„van den dag, waar een mogelijke wetschennis is gepleegd."

Op deze logische vertoogen vestigde de Minister van Koloniën, de heer Fransen van de Putte, de aandacht der vergadering, dat hier een kwestie was van *f* 82000, en of men van hem wilde vergen de uitbetaling van dat bedrag. Of hierdoor eenige pressie op de vergadering is uitgeoefend,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wil ik niet beslissen, maar de zaak nu in stemming gebragt zijnde, is dezelve, in weerwil van het ongunstig oogenblik voor de behandeling derzelve, door eene meerderheid van stemmen conform het voorstel der commissie voor de verzoekschriften aangenomen.

In hoever deze behandeling van mijn verzoekschrift aan de Tweede Kamer van den 23sten October 1873 in overeenstemming te brengen is met de constitutioneele rechten der ingezetenen van het Rijk, mag ik niet beoordeelen, maar zeker is het, dat al de tot dusver op mijn reclame gevallen beslissingen vatbaar zijn voor nadere overweging, dewijl zij mijne grieven niet vernietigen en de Regeering onder verdenking brengt van wetschending.

Onder deze omstandigheden mij beroepende op de bewering van Jonkheer Mr. J. W. van Loon, die zeide: „Waar een „onwettige clausule bij zijne benoeming is opgenomen, „behoudt hij ten allen tijde het recht om, zoolang de zaak „niet geprescribeerd is, tegen die clausule optekomen", zoo protesteer ik bij deze plechtig tegen alle tot dusver gevallen beslissingen ter zake mijner vordering, ten gevolge van een onrechtmatige handeling der Indische Regeering, wegens het doen stilstaan van mijn pensioen in strijd met art. 1 en 2 van de wet op de pensioenen van Indische ambtenaren, alsmede tegen alle excepties van verjaring, welke in vervolg van tijd, door uitstel of verzuim, mij of mijn rechthebbende erfgenamen en afstammelingen, mogen worden tegengeworpen, daar deze pretentie niet kan ophouden te bestaan, zoolang niet bewezen is dat de Regeering in haar wettig recht was tot het doen stilstaan van mijn pensioen.

Herhalen moet ik, dat, bij het innig bewustzijn steeds mijn ambts- en burgerlijke verplichtingen gemoedelijk te hebben vervuld, ik het grievend gevoel niet kan onderdrukken over het droevig einde van mijne aan Nederland bewezen langdurige en getrouwe diensten, te meer omdat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ik nooit, materieel gesproken, voor de toekomst der mijnen heb kunnen zorgen, en ik dus, niettegenstaande de door mij bekleede hooge betrekkingen, onbemiddeld ben gebleven en niet zonder zorgen ben over het lot van mijn talrijk gezin.

Ongevraagd had men mij eigenwillig tot een hoogen stand in de maatschappij opgevoerd, en toen mijne diensten minder noodig werden, drong men mij (het herinnert aan het gezegde van den uitgeknepen citroen) zonder oorzaak of billijke redenen eensklaps tot den kring der nutteloozen, mij tevens aanzienlijke geldelijke verliezen berokkenende. Ware dit nog mijn eenig verlies, dan zou ik mij daarover kunnen troosten. Ik had zielskracht genoeg om dergelijk leed en het verlies van vermogen en aardsche grootheid, waaraan ik trouwens nimmer eenige bijzondere waarde heb gehecht, met gelatenheid te dragen. Maar, afgescheiden van de ondergane miskenning en verliezen, wie bepaalt de grenzen der zielsmart welke ik en de mijnen door deze onvoorziene gebeurtenis hebben moeten verduren? Zij die onder genot van weelde en aanzien rustig leven, zeggen veelal, in koele bedaardheid: wij beklagen den ongelukkige, maar hij moet zich boven het lot weten te verheffen. Doch te midden van goud en aanzien, kunnen zij het wezenlijk gevoel van een noodlijdende niet begrijpen, noch beseffen.

Is het bestaanbaar met de goddelijke Voorzienigheid dat zij, die zonder goede reden of noodzakelijkheid, oorzaak zijn van verdriet en onheil, vrij kunnen blijven van de verantwoordelijkheid hunner daden? Neen! Beschouw het heelal, let op de onwrikbare wetten, die de gansche schepping en onze natuur beheerschen, en erkent, dat zulks onmogelijk het werk kan zijn van het toeval, maar wel van overleg en wijze beschikking van een Almachtigen Schepper, die hemel en aarde naar Zijnen wil bestuurt en die het geheele werk Zijner schepping overziet en Wiens alles bezielende

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

alomtegenwoordigheid 't best wordt uitgedrukt door het woord: VOORZIENIGHEID.

De mensch, onderworpen aan deze goddelijke wetten, kan met geen mogelijkheid buiten haar bereik blijven, en de opmerkzame navorscher van eigen lotgevallen, alsmede van die zijner medemenschen, hoe ongeloovig hij ook zij, zal bij een onbevooroordeeld onderzoek, de waarheid dezer stelling moeten beamen, gelijk een 80jarige ondervinding mij op de overtuigendste wijze heeft geleerd.

Als Resident en omgaande rechter in Indië, vele terechtzittingen bijgewoond hebbende, waar verborgen misdaden op de wonderdadigste wijze ontdekt zijn, heb ik ruime gelegenheid gehad mij te overtuigen van de wegen van Gods voorzienigheid.

Tot voorbeeld zal ik hier eene gebeurtenis aanstippen, nog kort geleden in Nederland voorgevallen.

Zekere Jut met zijn vrouw, doen uit geldzucht een dubbelen moord en weten hunne verfoeielijke misdaad zoodanig te verbergen, dat de moordenaar zijn slachtoffer heeft kunnen helpen begraven zonder ontdekt te worden. Hij en zijne vrouw, na eenigen tijd in Holland te hebben doorgebracht, begaven zich met de geroofde gelden van hun slachtoffer naar Engeland, van daar naar Amerika, en vestigden zich eindelijk in Afrika.

Het gerecht in Nederland deed de meest ijverige en strenge pogingen om den gepleegden moord aan 't licht te brengen. Vele suspecte personen werden gearresteerd, maar op Jut viel geen vermoeden. Jut had zich dus, met een goed vermogen, veilig kunnen achten op Afrika's bodem, maar ofschoon de menschelijke gerechtigheid hem niet treffen kon, mocht hij zich toch niet onttrekken aan 't oog der altijd wakende Voorzienigheid. Nergens vond de booswicht rust, en eindelijk keerde hij, door onbekende aandrift gedreven, met zijne vrouw, tevens zijne medeplichtige, naar Holland terug.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hij begon eene winkelneering te Rotterdam en gaf daar door zijn vreemde handelingen en gesprekken al spoedig argwaan. Er ontstond vermoeden en spoedig zekerheid, dat hij de lang gezochte moordenaar was van mevrouw van der Kouwen, zoo heette de ongelukkige vermoorde. Jut en zijne vrouw hebben terecht gestaan en zijn gecondamneerd geworden om voor hunne misdaad in de gevangenis te boeten.

Het zou tot een lijvig boekdeel aangroeien als ik al de mij bekende gebeurtenissen nederschreef, die mijne stelling omtrent Gods Voorzienigheid kunnen staven, maar het enkele door mij aangehaalde voorbeeld moge genoeg zijn.

Die Voorzienigheid beheerscht en bestuurt de gansche natuur en ons aller lotgevallen. Hoe onbegrijpelijk, ondoorgrondelijk ook Gods wegen voor den kortzichtigen sterveling mogen zijn, ontegensprekelijk is het nochtans, dat een zekere stem in ons binnenste spreekt, het geweten, dat ons het goede van het kwade doet onderscheiden en ons een getuigenis is van het bestaan dier Voorzienigheid.

Ja het geweten is aan den mensch gegeven, om hem in doen en laten op de wereld tot regel te strekken, en elke afwijking van dezen regel, in de vervulling van onze menschelijke verplichtingen, gaat gepaard met een door de Voorzienigheid vastgestelde geëvenredigde straf.

Dit *beginsel*, ik noem het *geloof*, op mij zelven toepassende, bevond ik dat al het leed mij ten deel gevallen mij tot straf strekt voor een gebrek dat mij eigen is, namelijk: hoogmoed, ongepaste hoogmoed, die mij de gunst deed verbeuren van hen, die mijn tijdelijk belang hadden kunnen bevorderen.

Aan ijver, menschlievendheid en stipte plichtsbetrachting heeft het niet ontbroken, gelijk te zien is uit den hierboven, pagina 35, aangehaalden brief van den landvoogd van Nederlandsch-Indië, maar mijn weerspannig hart liet niet toe mij genoegzaam te onderwerpen aan onze maatschappelijke instellingen, die als een gebiedende noodzakelijkheid voorschrijven om

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gezagvoerende personen, al zijn zij ook de grootste deugnieten, te eerbiedigen en te gehoorzamen. Tegen mijn beter weten heb ik vaak tegen deze wet van maatschappelijke noodzakelijkheid grovelijk gezondigd en kon dus ook niet vrij blijven van de daaraan verbonden gevolgen.

Mogen deze korte episoden uit mijn lijdensgeschiedenis tot waarschuwing strekken voor mijne kinderen en nakomelingen, ten einde wrevel en hoogmoed als de grootste struikelblokken voor het menschelijk geluk te beschouwen en door eerlijkheid en gepaste nederigheid, het eigen welzijn te bevorderen, alsmede nimmer uit het oog te verliezen, dat geen blind toeval onze daden bestuurt, en dat de groote Schepper van het heelal, te almagtig en te rein is, om het kwaad zonder straf toetelaten; en daar de straf op elke overtreding volgt, zoo behoort men ook de ongerechtigheid, hoe verachtelijk ook, met christelijke liefde te bejegenen. Ik bemin derhalve allen die mij liefhebben, haat niemand en onderwerp mij met gelatenheid aan de wijze beschikking der Voorzienigheid. Maar desniettegenstaande, God vergeve het mij, blijft de wil goed, maar het vleesch zwak, en in weerwil van mijn vaste overtuiging in Gods beschikking met gelatenheid te moeten berusten, valt het mij moeielijk bij voortduring het pijnlijk gevoel te onderdrukken van geleden smarten.

Door naijver, wangunst, gekwetste eigenliefde en hebzucht vervolgd, heeft de ongerechtigheid bewerkt dat ik, beroofd van huis en have, aanzien en geld, rust en gemak, met vrouw en kinderen, als een wilde uit de woestijn, op vreemden bodem, tot vermaak der nieuwsgierigheid mag strekken. Het was mij niet onbekend, dat men bij iederen val moet trachten optestaan en iedere wederwaardigheid tot eigen voordeel kan aanwenden, doch ieder mensch heeft een eigen zienswijze, en ik ben er toe gekomen het onrecht te minachten en daar waar de machthebbenden geen zelfstandigheid bezitten en het eigenbelang boven alle andere overweging waardeeren, de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

afzondering als het meest waardig boven aardsch aanzien te verkiezen is. Te meer omdat, waar de maatschappelijke rechten niet met klem en onpartijdigheid worden gehandhaafd, het rad van het fortuin in gestadige omwenteling verkeert en niemand zeggen kan: „ik zal heden nog de bovenste zijn."

Dan hoe pijnlijk ook de omstandigheden mij en de mijnen mogen hebben getroffen, moet ik nochtans hen, die daarvan oorzaak zijn geweest, meer beklagen dan mij zelven, daar ik de treurige ondervinding heb beleefd den grondslag van mijn geloof op hen toegepast te zien. De onrechtvaardigen werden door een vroegen dood, onder smartelijk lijden, van de aarde weggerukt of gingen gebukt onder grievende zielsaandoeningen, ten gevolge van treffende wederwaardigheden, familierampen, verlies van rijkdom en aanzien, of nederdaling uit een hoogen stand, om, als gevallen Nabobs, hen die zij als de oorzaak van hun verderf beschouwden, aan te grijnzen. Het zou echter vermetelheid zijn te veronderstellen, dat de Almachtige Schepper van het heelal, wegens persoonlijke voorkeur, mij of eenig ander nietigen sterveling, het voorrecht zou schenken om het ondervonden leed door verdiende straf gewroken te zien. Neen, dit is niet in overeenstemming te brengen met Gods rechtvaardigheid, die slechts op deugd en ondeugd lettende, overal en altijd volgens onwrikbare wetten blijft voortwerken.

Eerbied voor de nog levende familiebetrekkingen en vrienden weerhoudt mij hier namen en personen aanteduiden, wier uiteinde en levensloop mijne bovenstaande stelling zouden rechtvaardigen.

Men moge mij bijgeloovig noemen, maar ik kan mijne overtuiging niet onderdrukken, dat zij, die hunne medemenschen zonder reden met onrechtvaardigheid bejegenen, Gods Voorzienigheid niet kunnen ontloopen, en reeds op aarde de straf ondergaan, geëvenredigd aan de gevolgen van hun daden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Mijne kinderen! vreest God en eerbiedigt Zijne wetten om de zegeningen deelachtig te zijn van den Almachtigen Schepper van het heelal, want waar geen Godsvrucht en rechtschapenheid heerscht, zal ook geen zielsrust aanwezig zijn. Slechts hij is gelukkig, die de tevredenheid in zich zelven draagt; hij leeft en slaapt gerust en is van geen kwaad bewust.

Zoo is ook de wolk, die mijn zielsrust benevelde, reeds in een heldere ether opgelost. Volkomen verzoend met mijn toestand en al het mij berokkende leed voor rekening latende van hen, die daarvoor de verantwoordelijkheid dragen, dank ik God voor de zegeningen die mij nog ten deel vallen, door het bezit van rust en tevredenheid in het gemoed en het genot van volmaakt huislijk geluk, te midden van mijne dierbare gade en talrijke kinderen en kindskinderen.

In één woord, ik gevoel mij thans met mijne bekrompen middelen veel gelukkiger, dan in de dagen toen een met goud geborduurde rok, gevederde hoed, degen op zijde en een inkomen van *f* 36000 's jaars, mij in de gelegenheid stelden met gezag te pronken en in weelde te leven, omgeven van benijders en valsche vrienden, die mijn blinkende existentie door nijd en wangunst heimelijk verbitterden.

De voorkeur gevende aan mijn tegenwoordigen bekrompen toestand boven de ijdele praal van mijn vroeger aanzien en overvloed, dank ik God, mij zielskracht genoeg te hebben geschonken om mijn teering naar de neering te stellen en door sobere levenswijze mij voor gebrek en moeielijkheden te behoeden.

Is deze zegening hoog te schatten, hooger moet ik waardeeren Gods goedheid, die mij de gezondheid en de kracht schenkt, op een leeftijd van 80 jaren deze bladzijden met gemak te kunnen schrijven, en niet minder schat ik het voorrecht, dat ook mijne gade, die nu reeds meer dan 70 malen den jaarkring heeft zien wisselen, geen enkel ongemak kent en met jeugdige lust en kracht hare huishouding kan besturen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bij al deze hemelsche weldaden ook het voorrecht voegende mij te mogen verheugen in het bezit van veelbelovende en goede kinderen en kindskinderen, die mijn eeuwig leven op deze aarde kunnen voortplanten, is mijn geluk zoo volmaakt als een sterveling wenschen kan. Maar een volmaakt geluk is op deze aarde niet te vinden, en bij de vele zegeningen, die mij ten deel zijn gevallen, moet ik betreuren het gemis van overleg en spaarzaamheid, om uit de vruchten van mijn afgelegden arbeid een genoegzamen voorraad overtehouden, om bij het verlaten van deze wereld, mijne dierbare gade een onbezorgd leven te verzekeren.

Ik vertrouw echter dat de goede God, die mij en de mijnen zoo beweldadigd heeft, ook voor haar zorgen zal en dat mijn talrijke kinderen, nakomelingen en behuwdkinderen het zich tot pligt zullen rekenen daar waar het noodig mocht zijn, de behulpzame hand te bieden, ten einde de moeder vrij te houden van kommer en zorg.

Hiermede zal ik dit laatste gedenkschrift voor mijne kinderen en vrienden eindigen, verschooning vragende voor het gebrekkige in taal en schrift van een 80jarigen grijsaard, die, biddende voor het heil van Nederland en het Koninklijke huis van Oranje, dat hij 48 jaren trouw en eerlijk heeft gediend, zich noemt met hartelijke toegenegenheid

Uw liefhebbende

E. FRANCIS.

Delft,
den 7den Maart 1878.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI
Tanggal :
Item ID : 0112537867
No. Induk : 20120010600766
BIB-ID : 0010-66680660
Beli/Hadiah :

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

